

Υ.Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε.
ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΤΕΓΑΣΗΣ
ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗΣ
ΟΜΟΓΕΝΩΝ
ΣΤΟ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ**

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΔΥΤΙΚΩΝ ΔΗΜΩΝ

**Παύσας
Παπαδοπούλου-Συμεωνίδου**

Συνεργάτες: Ιωάννης Ανασιάδης
Άγις Αναστασιάδης
Μαρία Βεργέτη
Θεοφάνης Ματίνας
Αικατερίνη Νάνου
Νικόλαος Νιζηφορίδης

Επιβλέπουσα
εξ μέρους του ΟΡΘΕ: Πόλυ Ζέϊκου

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ

Αδελφών Κυριακίδη α.ε.

Υ.Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε.
ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΤΕΓΑΣΗΣ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ
ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗΣ ΟΜΟΓΕΝΩΝ
ΣΤΟ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΔΥΤΙΚΩΝ ΔΗΜΩΝ**

**Παύσατις
Παπαδοπούλου-Συμεωνίδου**

Συνεργάτες: Ιωάννης Ανανιάδης
 Άγης Αναστασιάδης
 Μαρία Βεργέτη
 Θεοφάνης Ματίκας
 Αικατερίνη Νάνου
 Νικόλαος Νικηφορίδης

Επιβλέπουσα
εκ μέρους του ΟΡΘΕ: Πόλυ Ζείκου

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ

Αδελφών Κυριακίδη α.ε.

© 1999

Αριθμός Εκτύπωσης: 345

ISBN 960 - 343 - 471 - X

Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη Α.Ε.
Κων. Μελενίκου 5, Τ.Κ. 546 35, Θεσσαλονίκη
Τηλ. 031-208.540 (3 γραμμές), Fax 245.541
e-mail: johnkyr@the.forthnet.gr
Web: <http://www.dataunion.gr/kyriakidis>

Αθήνα: Ένωση Εκδοτών Βιβλίου Θεσσαλονίκης
Κεντρικό Αρσάκειο Μέγαρο, Στοά του Βιβλίου,
Πεσμαζόγλου 5, Τ.Κ. 105 64
τηλέφωνο και fax: 32.11.097

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμμία διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Πάντως, κατά το Ν. 2121/1993 και τη διεθνή σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με το Ν. 100/1975) απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου, με οποιονδήποτε τρόπο, (ηλεκτρονικό, μηχανικό, φωτοτυπικό, ηχογράφησης ή άλλο), τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια εκδότη.

Φωτογραφίες: Π. Παπαδοπούλου-Συμεωνίδου.

Πόλεις καταγωγής/προέλευσης Ομογενών

Αντί προλόγου

Τα τελευταία χρόνια συντελείται στην Ελλάδα μία κοσμογονία. Σ' αυτή την πρώην περιθωριακή Ευρωπαϊκή χώρα, της οποίας η πληθυσμιακή αιμορραγία ενίσχυε τις οικονομίες και τον δυναμισμό άλλων αναπτυγμένων χωρών, οι όροι αντιστρέφονται.

Η χώρα μας -με την ελάχιστη πληθυσμιακή ανάπτυξη- αποτελεί σήμερα "γη της επαγγελίας" για γειτονικούς, αλλά και μακρυνότερους Ασιατικούς ή Αφρικανικούς λαούς, που με νόμιμα ή παράνομα μέσα ζητούν μια θέση στον "ήλιο της Ελλάδας". Στην τάση αυτή κυρίαρχη θέση κατέχει ο επαναπατρισμός των ομογενών από τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και κυρίως από την πρώην Σοβιετική Ένωση.

Ο Ελληνικός λαός διαθέτει ήδη μια μακρόχρονη αμφίδρομη μεταναστευτική εμπειρία, την οποία οφείλει να αξιοποιήσει, ενισχύοντας το κοινωνικό και παραγωγικό του δυναμικό με την αρμονική πολιτιστική, εκπαιδευτική και κοινωνική ένταξη όλων όσοι επιλέγουν σαν χώρο μόνιμης εγκατάστασής τους την χώρα μας. Η ομογενοποίηση αυτή και ο δυναμισμός που εμπεριέχει για την συγκρότηση της "σύγχρονης ισχυρής Ελλάδας" απαιτεί προσεκτική επιστημονική έρευνα και μελέτη, προκειμένου να επιλεγούν δράσεις και μέτρα ελέγχιμα ως προς την εμβέλεια και την ανταποδοτικότητά τους.

Στόχος δεν είναι απλώς η ανακούφιση δυσπραγουσών κοινωνικών ομάδων, αλλά η ένταξη και η μετεξέλιξη τους σε δυναμικούς φορείς οικονομικής ανάπτυξης της χώρας και ιδίως στον τομέα της συνεργασίας με τις βαλκανικές, παρευξείνιες και Μεσογειακές χώρες.

Είναι προφανές πως οι τομείς της απασχόλησης και οι περιοχές της εγκατάστασης των ανθρώπων αυτών στο πολεοδομικό συγκρότημα της Θεσσαλονίκης με όλες τις συνέπειές τους, έχουν άμεση σχέση με την διαχείριση και ανάπτυξη της πόλης.

Ο "Οργανισμός Θεσσαλονίκης", στην προσπάθειά του να προβλέψει, να προγραμματίσει και να σχεδιάσει το μέλλον της πόλης μας, καταθέτει στους υπεύθυνους φορείς αλλά και σε κάθε ενδιαφερόμενο την έρευνα αυτή, ελπίζοντας ότι θα αποτελέσει έγκυρη πηγή πληροφοριών και χρήσιμο εργαλείο σε όσους εργάζονται για την υλοποίηση του μεγάλου αυτού, εθνικής σημασίας στόχου.

Δεκέμβριος 1998

Γεώργιος Κύρου
Αν. Καθηγητής Α.Π.Θ.

Πρόεδρος της Εκτελεστικής Επιτροπής του
Οργανισμού Θεσσαλονίκης

Πρόλογος

Η παρούσα έκδοση δημοσιοποιεί το ερευνητικό πρόγραμμα με τίτλο “Πρόγραμμα στέγασης και επαγγελματικής ενσωμάτωσης Ομογενών στο Πολεοδομικό Συγκρότημα Θεσσαλονίκης” (1996-1997), το οποίο εκπονήθηκε για τον Οργανισμό Ρυθμιστικού Σχεδίου και Προστασίας Περιβάλλοντος Θεσσαλονίκης (ΟΡΘΕ) και με δική του χρηματοδότηση.

Ουσιαστικός παράγοντας ορισμού το 1996 του αντικειμένου του ερευνητικού προγράμματος αποτέλεσε η επιστημονική και ερευνητική εμπειρία μέσα από την πολυετή ενασχόλησή μου με τα προβλήματα των Ομογενών, τόσο στον τόπο κατοικίας και εργασίας εκτός Ελλάδος (η περίπτωση της Γερμανίας και άλλων χωρών), όσο και στην Ελλάδα πριν και μετά το τελευταίο ρεύμα παλιννόστησης ή πρωτογενούς ερχομού τους (η περίπτωση των Ομογενών από την πρώην ΣΕ).

Η εμπειρία αυτή, όχι μόνο σε επίπεδο στατιστικών στοιχείων και στοιχείων επιτόπιων ερευνών, αλλά και σε επίπεδο επιστημονικής διερεύνησης των συνθηκών που, για δεκαετίες, έθρεψαν ατομικές και κοινωνικές/συλλογικές συνειδήσεις, αποτέλεσε το βασικό κίνητρο του ερευνητικού προγράμματος, σχετικού με την διερεύνηση των προϋποθέσεων, συνθηκών και προοπτικών της ενσωμάτωσης στην ελληνική κοινωνία κυρίως των Ομογενών που αποτέλεσαν το μαζικό ρεύμα της τελευταίας δεκαετίας προς την Ελλάδα. Ταυτόχρονα, το πρόγραμμα αυτό συμβάλλει στην γενικότερη θεώρηση της πολεοδομικής και κοινωνικής πρακτικής.

Η αίτησή μου, αρχές 1996, προς τον ΟΡΘΕ για την χρηματοδότηση του ερευνητικού προγράμματος βρήκε θετική ανταπόκριση (απόφαση 6/10/31.05.96 Εκτελεστικής Επιτροπής (Ε.Ε.)), γεγονός που, για άλλη μια φορά, αποδεικνύει τον κοινωνικό χαρακτήρα των αρμοδιοτήτων του Οργανισμού Θεσσαλονίκης στα πλαίσια της αυξανόμενης έντασης των αντιφατικών παραγόντων και μεταβλητών που διαμορφώνουν το οικιστικό περιβάλλον και του προσδίδουν, τις περισσότερες φορές, μια αφιλόξενη συμπεριφορά.

Στο σημείο αυτό εκφράζω προσωπικά και εκ μέρους όλων των μελών της ερευνητικής ομάδας τις ευχαριστίες μου στον ΟΡΘΕ, και ιδιαίτερα:

- Στον κ. Λυκούργο Σακελλάρη, πρώην Πρόεδρο της Ε.Ε. του ΟΡΘΕ, για το ενδιαφέρον και την υποστήριξή του στην αρχική και ουσιαστική φάση έγκρισης του ερευνητικού προγράμματος.
- Στους κκ. Γεώργιο Κύρου, Πρόεδρο της Ε.Ε. και Γιάννη Τζίκα, Αντιπρόεδρο της Ε.Ε. του ΟΡΘΕ, στην κ. Θεανώ Γεωργιάδου, Προϊσταμένη του ΟΡΘΕ, καθώς και στα μέλη της Ε.Ε. του ΟΡΘΕ.
- Στην κ. Πόλυ Ζέικου Αρχιτέκτονα-Δρα Πολεοδόμο, επιβλέπουσα του προγράμματος εκ μέρους του ΟΡΘΕ, για την αποτελεσματική συνεργασία μαζί της σε όλη την διάρκεια εκπόνησης της έρευνας.

Ευχαριστίες επίσης απευθύνω:

- Στην *Γενική Γραμματεία Παλινοστούτων Ομογενών*, ιδιαίτερα στον Γενικό Γραμματέα κ. Χρίστο Καμενίδη, καθηγητή του ΑΠΘ, για την θετική γνωμοδότηση στην φάση έγκρισης του ερευνητικού προγράμματος,
- Στους Δημάρχους των Δήμων: Ελευθερίου-Κορδελιού κ. Στάθη Καίτετζιδη, Ευόσμου κ. Παναγιώτη Αλεξανδρίδη, Πολίχνης κ. Θεόδωρο Παπαδόπουλο, Σταυρούπολης κ. Σπύρο Μπαρούτα, καθώς και στα στελέχη των Δήμων, για το ενδιαφέρον και την πολύτιμη συνεργασία τους, βασική προϋπόθεση στην επιτυχή έκβαση του προγράμματος,
- Στο Σωματείο *“Άγιος Γεώργιος Περιστερεώτα”* για την παραχώρηση του χώρου του για τις πρώτες ανάγκες της έρευνας, καθώς και
- Σε όλα τα άτομα και Υπηρεσίες, που, με πνεύμα κατανόησης και συνεργασίας, συνέβαλαν στην θετική εξέλιξη και περάτωση του ερευνητικού προγράμματος.

Στο σημείο αυτό θα ήθελα προσωπικά να ευχαριστήσω τα μέλη της ερευνητικής ομάδας, Ι. Ανανιάδη, Α. Αναστασιάδη, Μ. Βεργέτη, Θ. Ματίκα, Αικ. Νάνου, και Ν. Νικηφορίδη, για την αποτελεσματική συνεργασία και την συνέπειά τους προς τον ειδικό χαρακτήρα της έρευνας, καθώς και την Ναυσικά Γιαβρόγλου, Αρχιτέκτονα Μηχανικό, για την αποδοτική συνεργασία και συμβολή της στην φάση έκδοσης του ερευνητικού προγράμματος.

Παρύσατις Παπαδοπούλου-Συμεωνίδου
Θεσσαλονίκη, Δεκέμβριος 1998

Περιεχόμενα

Πρόλογος	5
Εισαγωγή Ερευνητικού Προγράμματος [Π. Παπαδοπούλου-Συμεωνίδου]	11

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ:

ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΩΝ ΑΝΑΓΚΩΝ ΣΕ ΔΗΜΟΥΣ ΤΟΥ ΠΣΘ. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΠΕΔΙΟΥ 17

Κεφάλαιο Α: Γενικό πλαίσιο έρευνας [Π. Παπαδοπούλου-Συμεωνίδου] 19

1. Η πολιτική διάσταση της παλιννόστησης και της άφιξης των Ομογενών από τις πρώην ανατολικές χώρες στην Ελλάδα	21
2. Πληθυσμοί στους οποίους απευθύνεται η έρευνα. Τα αίτια μετακίνησής τους προς την Ελλάδα	25
2.1. Προβλήματα παραμονής και εγκατάστασης στην Ελλάδα	25
2.2. Προβλήματα εργασίας, ασφάλισης και κοινωνικής πρόνοιας	26
2.3. Προβλήματα κοινωνικά και προβλήματα συμπεριφοράς	26
3. Γενική αναγνώριση του προβλήματος εγκατάστασης των Ομογενών στο ΠΣΘ	27
4. Οι Ομογενείς του ΠΣΘ	28
4.1. Δημογραφικά χαρακτηριστικά	29
4.2. Τόπος προέλευσης	33
4.3. Τόπος κατοικίας στο ΠΣΘ	33
4.4. Κατοικία και ενοίκια στο ΠΣΘ	34
4.5. Επαγγέλματα και εισοδήματα στο ΠΣΘ	36
4.6. Παιδεία - Επίπεδο μόρφωσης	44
5. Γενικές τοποθετήσεις	46
Βιβλιογραφία-Παραπομπές	48

Κεφάλαιο Β: Οικιστικά και Κοινωνικά Ζητήματα των Δήμων 49

1. Πληθυσμοί των Δήμων [Α. Αναστασιάδης, Π. Παπαδοπούλου-Συμεωνίδου]	51
1.1. Εξέλιξη συνολικού πληθυσμού [Α. Αναστασιάδης]	51
1.2. Πυκνότητες πληθυσμού των Δήμων. Διαχρονική εξέλιξη [Α. Αναστασιάδης]	52
1.3. Ανάλυση πληθυσμών κατά φύλο και ομάδες ηλικιών [Α. Αναστασιάδης]	52
1.4. Δημογραφικά χαρακτηριστικά των Ομογενών [Α. Αναστασιάδης, Π. Παπαδοπούλου-Συμεωνίδου]	57
Πίνακες και Εικόνες Κεφαλαίου Β/1.	59
2. Πληθυσμοί και Πυκνότητες των Δήμων κατά Πολεοδομικές Ενότητες των Γενικών Πολεοδομικών Σχεδίων [Α. Αναστασιάδης, Θ. Ματίκας]	77
2.1. Πληθυσμοί 1991 στην εντός Σχεδίου περιοχή [Α. Αναστασιάδης]	77
2.2. Πυκνότητες πληθυσμού σε αστική γη [Α. Αναστασιάδης]	77
2.3. Πυκνότητες πληθυσμού σε σύνολα περιοχών με τον ίδιο Συντελεστή Δόμησης [Α. Αναστασιάδης]	85

Βιβλιογραφία-Παραπομπές Κεφαλαίων Β/1.1., 1.2., 1.3. και Β/2.1., 2.2., 2.3.	86
Πίνακες Κεφαλαίων Β/2.1., 2.2., 2.3.	87
2.4. Χρήσεις γης και πυκνότητες κορσμού [Θ. Ματίκας]	95
3. Κοινωνικοί Φορείς [Μ. Βεργέτη]	103
3.1. Η εγκατάσταση στους Δήμους Ελευθερίου-Κορδελιού, Ευόσμου, Πολίχνης και Σταυρούπολης: Ο πληθυσμός και οι ιδιαιτερότητές του	103
3.2. Λόγοι ίδρυσης και δραστηριότητες των ποντιακών συλλόγων των Δήμων	106
3.3. Δυναμικό των συλλόγων	110
Βιβλιογραφικές Σημειώσεις	112
4. Τα οικονομικά των Δήμων [Ι. Ανανιάδης]	115
4.1. Ανάλυση-Διερεύνηση των στοιχείων	115
4.2. Συμπεράσματα	116

Κεφάλαιο Γ: Έρευνα Πεδίου - Μεθοδολογία. Προβλήματα και προοπτικές των Δήμων [Π. Παπαδοπούλου-Συμεωνίδου]	119
1. Έρευνα πεδίου στους τέσσερις Δήμους του ΠΣΘ- Μεθοδολογία	121
1.1. Επιτόπια έρευνα με βάση ερωτηματολόγια	121
1.2. Συλλογή στοιχείων μέσω συνεντεύξεων	122
1.3. Οι Ομογενείς των τεσσάρων Δήμων	123
2. Δραστηριότητες των τεσσάρων Δήμων και η εμπειρία των τελευταίων ετών	126
2.1. Καταγραφή των δραστηριοτήτων των Δήμων μέσα από τις απόψεις των στελεχών τους	127
2.2. Αξιολόγηση των δραστηριοτήτων	142
3. Γενικές κατευθύνσεις και προσανατολισμοί	144

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ:

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΩΝ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΣΤΕΓΑΣΗΣ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΣΕ ΔΗΜΟΥΣ ΤΟΥ ΠΣΘ	147
Εισαγωγή	149

Κεφάλαιο Α: Μεθοδολογία και αποτελέσματα επιτόπιας έρευνας στους Δήμους [Π. Παπαδοπούλου-Συμεωνίδου]	151
1. Επιτόπια έρευνα στους τέσσερις Δήμους	153
1.1. Συμπλήρωση ερωτηματολογίων	153
1.2. Κωδικογράφηση των στοιχείων των ερωτηματολογίων	154
2. Στατιστική επεξεργασία των δεδομένων	155
2.1. Δομή του πληθυσμού κατά γένος και ηλικία (πυραμίδα)	155
2.2. Τόπος προέλευσης	157
2.3. Υψηκότητα	158
2.4. Εκπαίδευση	160
2.5. Απασχόληση	164
2.6. Δομή νοικοκυριών/οικογενειών	166

2.7. Συνθήκες και ανάγκες στέγασης	167
2.8. Εισόδημα και έλλειμμα εισοδήματος των νοικοκυριών - Αναγκαίες θέσεις εργασίας	169
3. Αξιολογήσεις και τοποθετήσεις που συναρτώνται με τους στόχους της έρευνας	171
Πίνακες και Εικόνες Κεφαλαίου Α	173
Ερωτηματολόγιο	275
Κεφάλαιο Β: Εμπειρίες συνεργατών από την έρευνα πεδίου	285
[Ε. Δούβλου]	287
[Τ. Χατζηναστασίου]	291
[Α. Βακούρα]	295
Κεφάλαιο Γ: Κοινωνικά, Συλλογικά και Οικονομικά Ζητήματα	299
1. Υπηρεσίες υποστήριξης Ομογενών: Νομικό πλαίσιο και πρακτική [Μ. Βεργέτη]	301
1.1. Ομογενείς και κοινωνικός αποκλεισμός	301
1.2. Πηγές βοήθειας	303
Βιβλιογραφικές Σημειώσεις	311
2. Απασχόληση στο ΠΣΘ, στον Δήμο Θεσσαλονίκης και στους τέσσερις Δυτικούς Δήμους [Α. Αναστασιάδης]	315
2.1. Διερεύνηση της απασχόλησης με βάση την απογραφή πληθυσμού	315
2.2. Έρευνα απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού στο ΠΣΘ	326
Πίνακες και Εικόνες Κεφαλαίου Γ/2	335
3. Οικονομική διερεύνηση του προβλήματος επαγγελματικής ενσωμάτωσης των Ομογενών [Ι. Ανανιάδης]	369
3.1. Γενικά ζητήματα	369
3.2. Ειδικά ζητήματα	376
ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ:	
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΤΕΓΑΣΗΣ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ	381
Εισαγωγή	383
Γενική τοποθέτηση: Η θεώρηση ενός ενιαίου προγράμματος στέγασης και απασχόλησης [Π. Παπαδοπούλου-Συμεωνίδου]	384
Κεφάλαιο Α: Γενικές αρχές του προγράμματος στέγασης [Π. Παπαδοπούλου-Συμεωνίδου]	385
1. Πρόγραμμα στέγασης	387
1.1. Υφιστάμενη κατάσταση στέγασης	387
1.2. Απαιτούμενες κατοικίες	388
1.3. Κατανομή κατοικιών κατά Δήμο	391
1.4. Υπολογισμός κόστους κατοικίας	391
1.5. Ελάχιστο αναγκαίο ενοίκιο	398
1.6. Κόστος κατοικίας κατά μέγεθος νοικοκυριού	400
2. Πολιτική οικονομικής και κοινωνικής εξισορρόπησης. Πολιτική γης	404
2.1. Ζημία από υφιστάμενες κατοικίες	404
2.2. Επιδότηση κατοικίας μέσω εσόδων από υπεραξίες	405

2.3. Πολιτική στέγασης και γης. Γενικές αρχές	411
2.4. Αναγκαιότητα πολιτικής απασχόλησης	415
Κεφάλαιο Β: Γενικές αρχές του προγράμματος απασχόλησης	
[I. Ανανιάδης]	417
1. Πρόγραμμα απασχόλησης	419
1.1. Εισαγωγή	419
1.2. Είδη επιχειρήσεων-εντάσεως εργασίας	419
1.3. Ανάλυση του προτεινόμενου μοντέλου λειτουργίας των επιχειρήσεων	427
1.4. Υφάσματα - Παραγωγή ενδυμάτων	441
1.5. Βιομηχανία τροφίμων-σαλιγκαριών	444
2. Συμπεράσματα	445
Κεφάλαιο Γ: Προϋποθέσεις κάλυψης αναγκών στέγασης και απασχόλησης στους Δήμους. Γενικές αξιολογήσεις σε άλλους τομείς	447
1. Πληθυσμοί και Πυκνότητες Κορεσμού στους τέσσερις Δήμους [Θ. Ματίκας]	449
1.1. Μεθοδολογική προσέγγιση	449
1.2. Συγκριτική παρουσίαση πυκνοτήτων	450
1.3. Συνολική θεώρηση	456
2. Δυνατότητες εγκατάστασης επιχειρήσεων στους Δήμους [Α. Αναστασιάδης]	457
2.1. Γενικές προϋποθέσεις	457
2.2. Διαθέσιμες επιφάνειες στους Δήμους	457
2.3. Συμπεράσματα	460
3. Κόστος εγκατάστασης επιχειρήσεων [Π. Παπαδοπούλου-Συμεωνίδου]	461
4. Γενικές αξιολογήσεις στους τομείς παιδείας, πρόνοιας και ιδιοκτησίας [Π. Παπαδοπούλου-Συμεωνίδου]	466
Τελικές θέσεις [Π. Παπαδοπούλου-Συμεωνίδου]	469
Επίλογος	472
Κατάλογος Πινάκων	473
Κατάλογος Εικόνων	477
Κατάλογος Χαρτών	479
Συντμήσεις	481
Στοιχεία Μελών Ερευνητικής Ομάδας	483
Παράρτημα Χαρτών	485

3. Κοινωνικοί Φορείς

Μαρία Βεργέτη

3.1. Η εγκατάσταση στους Δήμους Ελευθερίου-Κορδελιού, Ευόσμου, Πολίχνης και Σταυρούπολης: Ο πληθυσμός και οι ιδιαιτερότητές του

Το σύνολο των θυμάτων του ποντιακού Ελληνισμού στον Μικρασιατικό Πόντο από την έναρξη του πρώτου παγκοσμίου πολέμου το 1914 μέχρι τον Μάρτιο του 1924 υπολογίζεται σε 353.000 [1]. Όσοι επέζησαν ακολούθησαν τον δρόμο της διασποράς με κατεύθυνση την Ελλάδα και την ΣΕ, αλλά και την Αμερική, την υπόλοιπη Ευρώπη και την Περσία. Ορισμένοι, από εκείνους που κατευθύνθηκαν μέσω Συρίας προς την Ελλάδα, εγκαταστάθηκαν στην Κύπρο.

Στην περιοχή των Δ. Ευόσμου και Σταυρούπολης εγκαταστάθηκαν την περίοδο 1920-1950 λίγες οικογένειες καταγόμενες από τον Πόντο. Στην περιοχή του Δ. Ευόσμου υπήρχε μέχρι την δεκαετία του 1960 η κοινότητα Νέος Κουκλουδζάς, η οποία ήταν μικτός συνοικισμός από γηγενείς και 258 οικογένειες προσφύγων κυρίως από τον Κουκλουδζά της Μικράς Ασίας [2].

Η Πολίχνη ήταν ο οικισμός Καράϊσιν. Πριν το 1914 κατοικούσαν στον οικισμό 13 οικογένειες Βλάχων. Το 1914 εγκαταστάθηκαν 33 οικογένειες από την Τσάλκα της Γεωργίας. Μεταξύ 1920-1922 εγκαταστάθηκαν περισσότερες από 100 οικογένειες από το Καρς και το Σταυρίν του Πόντου. Το 1929 το Καράϊσιν μετονομάστηκε σε Πολίχνη [3].

Στην περιοχή του Δ. Ελευθερίου-Κορδελιού υπήρχε την δεκαετία του 1920 ο οικισμός προσφύγων Χαρμάν-Κιοϊ. Οι δευτερογενείς πηγές περιγράφουν τις συνθήκες διαβίωσης των Καυκασίων προσφύγων στον συνοικισμό. Το πρώτο κύμα μαζικής μετανάστευσης Ποντίων από την πρώην ΣΕ προς την Ελλάδα παρατηρήθηκε από το 1918 μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1920, κυρίως μεταξύ 1921-1923. Το αποτελούσαν πρόσφυγες από τον Μικρασιατικό Πόντο, που είχαν καταφύγει στην ΣΕ, λόγω των διωγμών των Νεοτούρκων εναντίον τους στην περίοδο 1914-1924, αλλά και Πόντιοι μονίμως εγκατεστημένοι σε περιοχές της Ρωσίας, Ουκρανίας και Υπερκαυκασίας. Στην Ελλάδα κατέφυγαν κάτω από την πίεση ιστορικών γεγονότων, όπως η Οκτωβριανή επανάσταση του 1917, η εθνικιστική πολιτική που ασκήθηκε από τους μενσεβίκους στην Γεωργία [4], η προέλαση του τουρκικού στρατού στον Καύκασο το 1918 [5], η βία την οποία η αρμενική κυβέρνηση ασκούσε στην στρατολόγησή τους [6] και η αποτυχημένη εκστρατεία της Αντάντ στην Ουκρανία εναντίον μπολσεβικικών στρατευμάτων το 1919 [7]. Οι Έλληνες της Γεωργίας από το Βατούμ έφθασαν με πλοία στην Θεσσαλονίκη, όπου εγκαταστάθηκαν κυρίως στους προσφυγικούς οικισμούς της Καλαμαριάς και του Χαρμάν-Κιοϊ [8]. Η παραμονή στο Βατούμ κάτω από άθλιες συνθήκες έναν ολόκληρο χρόνο είχε ως αποτέλεσμα τον θάνατο του 1/3 του πληθυσμού ήδη στο Βατούμ [9].

Άθλιες ήταν και οι συνθήκες μεταφοράς και απολύμανσης στις καραντίνες Καράμπουργου της Θεσσαλονίκης, με αποτέλεσμα νέους θανάτους [10]. Αλλά

και η διαβίωση στους συνοικισμούς Καλαμαριάς και Χαρμάν-κιοϊ ήταν πολύ δύσκολη. Η θνησιμότητα έφθασε το 13%, δηλαδή το 46% των Ελλήνων του Πόντου από το Βατούμ πέθανε ή στο Βατούμ ή στην Θεσσαλονίκη.

Ο συνολικός αριθμός των Ποντίων προσφύγων που ήλθαν στην Ελλάδα από τον Μικρασιατικό Πόντο και την πρώην ΣΕ την περίοδο 1918-1930 υπολογίζεται περίπου σε 400.000 [11]. Σύμφωνα με την απογραφή πληθυσμού της ΕΣΥΕ έτους 1928, οι πρόσφυγες ανέρχονταν σε 229.260 άτομα, από τα οποία ως τόπο καταγωγής δήλωσαν τα 182.169 τον Πόντο και τα 47.091 τον Καύκασο. Οι αριθμοί είναι μικρότεροι των πραγματικών, λόγω της μεγάλης θνησιμότητας των πρώτων χρόνων [12]. Επιπλέον, στην απογραφή του 1928, αριθμός προσφύγων από τον Πόντο έχουν καταγραφεί ως πρόσφυγες από την Μικρά Ασία ή Θράκη [13]. Επίσης, αρκετές οικογένειες μετανάστευσαν στην περίοδο 1922-1928 από την Ελλάδα προς άλλες χώρες, όπως την Αίγυπτο, την Γαλλία και τις ΗΠΑ. Αρκετές επίσης οικογένειες, που είχαν καταφέρει να μεταφέρουν τμήμα της περιουσίας τους και δεν κατοικούσαν σε συνοικισμούς προσφύγων, δεν απογράφησαν ως πρόσφυγες [14].

Η μεταναστευτική ροή από την πρώην ΣΕ προς την Ελλάδα συνεχίστηκε και μετά την δεκαετία του 1920, με σημαντικές σε χρονική διάρκεια διακοπές, αλλά και με μεγάλα μεταναστευτικά κύματα, από τα οποία τα σημαντικότερα παρατηρήθηκαν το 1939, το 1965 και από το 1988 μέχρι σήμερα.

Το δεύτερο μεγάλο κύμα μετανάστευσης Ποντίων από την ΣΕ προκλήθηκε από τις διώξεις σημαντικού τμήματος του πληθυσμού την περίοδο 1937-1939. Περίπου 20.000 Ελληνίδες και παιδιά μετανάστευσαν από την ΣΕ στην Ελλάδα το 1938 [15]. Στην διάρκεια της γερμανικής κατοχής (1941-1944) η χώρα μοιράστηκε στους Γερμανούς, Ιταλούς και Βούλγαρους. Οι πόροι του κράτους ήταν στην διάθεση των κατακτητών. Ο λιμός που ακολούθησε, κυρίως στην νότια Ελλάδα, οδήγησε στην μετανάστευση και στην οριστική εγκατάσταση πολλών οικογενειών από την ΣΕ στην Μακεδονία. Τότε άρχισε η εγκατάσταση πολλών ποντιακών οικογενειών του ρεύματος 1937-1939 από την ΣΕ και στον Δ. Ελευθερίου-Κορδελιού [16].

Η Πολίχνη παρουσίασε συνεχή αύξηση από το 1947, όταν, λόγω του εμφυλίου πολέμου (1946-1949), άρχισαν να εγκαθίστανται στην περιοχή κυρίως Καυκάσιοι κάτοικοι χωριών της Μακεδονίας [17].

Το 1950 υπάλληλοι του Τμήματος Αλλοδαπών υπέδειξαν σε άτομα, που αργότερα ίδρυσαν τον “Σύλλογο Ποντίων Προσφύγων εκ Ρωσσίας Θεσσαλονίκης”, να ιδρύσουν σωματείο με σκοπό την καταγραφή των προσφύγων από την ΣΕ. Στους πρόσφυγες αυτούς δεν είχε ακόμη δοθεί ελληνική ταυτότητα. Στόχος ήταν ο εντοπισμός τους για την διευθέτηση προβλημάτων από το Τμήμα Αλλοδαπών και άλλες Υπηρεσίες. Μετά από σχετική δημοσίευση στον τύπο καταγράφηκαν 720 άτομα από την ευρύτερη περιοχή της Θεσσαλονίκης. Ο σύλλογος παρέμεινε στην περιοχή Χαριλάου του ΔΘ μέχρι το 1955. Δημιούργησε συνεταιρισμό με την επωνυμία “Άγιος Γεώργιος”, ο οποίος το 1955 αγόρασε κτήμα 70 στρεμμάτων στο Κορδελιό. Σε παλιό οίκημα μέσα σ’ αυτό το κτήμα λειτούργησαν τα γραφεία του τα πρώτα

χρόνια. Το κτήμα διαιρέθηκε σε 120 οικόπεδα. Την δεκαετία του 1960 έγινε μια δεύτερη αγορά που αφορούσε 20 στρέμματα και μια τρίτη που αφορούσε 15 στρέμματα. Η Πολεοδομία τεμάχισε τα κτήματα σε οικόπεδα. Οι περισσότερες από τις οικογένειες του συλλόγου απέκτησαν οικόπεδα μέσω κλήρωσης και εγκαταστάθηκαν μόνιμα στο Κορδελιό [18].

Την δεκαετία του 1960 παρατηρήθηκε εσωτερική μετανάστευση ποντιακών οικογενειών από τον Μικρασιατικό Πόντο προς τους Δ. Ευόσμου, Ελευθερίου-Κορδελιού και Σταυρούπολης. Οι μετανάστες ήταν στην πλειονότητά τους κάτοικοι Μακεδονίας. Στην κοινότητα Κουκλουδζά εγκαταστάθηκαν περίπου 7.000 Πόντιοι καταγόμενοι από τον Μικρασιατικό Πόντο. Στις αρχές της δεκαετίας του 1960 ο Κουκλουδζάς μετονομάστηκε σε Ευόσμο. Στον Δ. Σταυρούπολης αναπτύχθηκε με γοργούς ρυθμούς η περιοχή της Ηλιούπολης, της οποίας ο πληθυσμός είναι κατά 50% προσφυγικής καταγωγής. Στην πλειονότητά τους είναι Πόντιοι [19].

Τα χρόνια που ακολούθησαν, περιορισμένος αριθμός οικογενειών κατόρθωσε να πάρει άδεια μετανάστευσης προς την Ελλάδα. Η έξοδος από την ΣΕ ήταν ουσιαστικά απαγορευμένη. Μεταξύ 1965-1967 παρουσιάστηκε νέο μεταναστευτικό κύμα, κυρίως από την κεντρική Ασία, το οποίο διακόπηκε μεταξύ 1967-1974, λόγω δικτατορίας, και συνεχίστηκε μετά την μεταπολίτευση.

Το 1985 η άνοδος του Γκορμπατσώφ στην θέση του Γενικού Γραμματέα του ΚΚΣΕ καθόρισε την αρχή της πολιτικής, που δημιούργησε τις προϋποθέσεις για το μεταναστευτικό κύμα του 1987, ιδιαίτερα έντονο από το 1988. Από την ΣΕ ήλθαν στην Ελλάδα: το 1987 527 άτομα, το 1988 1.365, το 1989 6.791, το 1990 13.863, το 1991 11.420, το 1992 8.563, το 1993 10.926, το 1994 5.623 και το 1995 6.551 [20].

Συνολικά, στην περίοδο 1965-1994 εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα περίπου 100.000 Πόντιοι, από τους οποίους οι 30.000 μεταξύ 1965-1988 [21] και οι 70.000 μεταξύ 1988-1996. Ο αριθμός των 70.000 είναι μικρότερος του πραγματικού, αφενός λόγω της ελλιπούς καταγραφής στα ελληνικά σύνορα, αφετέρου επειδή η καταγραφή αφορά μόνο όσους έρχονται για μόνιμη εγκατάσταση με βάση τις νόμιμες διαδικασίες. Δεν συμπεριλαμβάνει τα άτομα που έρχονται για προσωρινή διαμονή στο ελληνικό κράτος και, τελικά, εγκαθίστανται μόνιμα. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των ποντιακών συλλόγων, στον Δ. Ελευθερίου-Κορδελιού ζουν περισσότεροι από 10.000 Πόντιοι, από τους οποίους οι 3.000 είναι μετανάστες του τελευταίου κύματος. Στον Δ. Ευόσμο κατοικούν περίπου 8.000 άτομα ποντιακής καταγωγής, από τα οποία 2.500 περίπου είναι μετανάστες της τελευταίας δεκαετίας. Στον Δ. Πολίχνης περισσότεροι από 20.000 είναι Πόντιοι, από τους οποίους τουλάχιστον 2.500 είναι μετανάστες από την πρώην ΣΕ. Στον Δ. Σταυρούπολης από τους 20.000 περίπου κατοίκους ποντιακής καταγωγής, οι 5.000 είναι μετανάστες του κύματος 1985-1996 [22].

Από τον Δεκέμβριο του 1990 υπάρχει μεταναστευτικό κύμα των Ελλήνων της Βορείου Ηπείρου προς την Ελλάδα. Από την πρώτη εισροή των 170.000 περίπου ατόμων έχουν παραμείνει στην Ελλάδα με την προσδοκία μόνιμης

εγκατάστασης τα 80.000 [23]. Στους Δ. Ελευθερίου-Κορδελιού, Ευόσμου, Πολίχνης και Σταυρούπολης δεν υπάρχουν σύλλογοι Βορειοηπειρωτών. Οι Βορειοηπειρώτες αντιμετωπίζουν πολλά προβλήματα κοινωνικής ένταξης, πολλοί δεν έχουν ελληνική ταυτότητα και οι συνθήκες διαβίωσης είναι άσχημες. Από τους κοινωνικούς φορείς της περιοχής, η Εκκλησία είναι ίσως ο σημαντικότερος στην παροχή οποιασδήποτε βοήθειας.

3.2. Λόγοι ίδρυσης και δραστηριότητες των ποντιακών συλλόγων των Δήμων

Οι σύλλογοι των τεσσάρων Δήμων είναι κοινωνικοί φορείς με πολύχρονη δράση. Αποτελούν οργανωμένες μορφές προώθησης της ποντιακής ταυτότητας [24]. Διαμορφώνουν και κατευθύνουν μορφές δράσης, που σκοπό έχουν την ενίσχυση του συναισθήματος ταύτισης των μελών της ομάδας και την επίλυση προβλημάτων του ποντιακού Ελληνισμού.

Στην περιοχή των τεσσάρων Δήμων λειτουργούν έξι σύλλογοι. Ο πίνακας 1 παρουσιάζει τους συλλόγους κατά Δήμο, χρόνο και τόπο ίδρυσης. Ο κύριος σκοπός ίδρυσής τους, όπως καταγράφεται στα καταστατικά τους, είναι η προώθηση της υποστήριξης και αλληλεγγύης μεταξύ των Ελλήνων Ποντίων και η προαγωγή και υπεράσπιση των θεμάτων που τους αφορούν. Τα θέματα αυτά αλλάζουν με την πάροδο του χρόνου, με αποτέλεσμα ποντιακά σωματεία τα οποία ιδρύονται σε διαφορετικές εποχές να χαρακτηρίζονται από διαφορετικές επιδιώξεις, όπως π.χ. η επίλυση προβλημάτων στέγασης, η διεκδίκηση των δικαιωμάτων των προσφύγων, η περισυλλογή, μελέτη και δημοσίευση του γλωσσικού, λαογραφικού και ιστορικού υλικού του Ελληνισμού του Πόντου, η διάδοση πολιτισμικών προτύπων στις νεότερες γενιές κ.α. Ταυτόχρονα, παρατηρείται διαφοροποίηση των μορφών δράσης των μελών των συλλόγων, ανάλογα με την κρατούσα ιδεολογία για τους αποδεκτούς από την ευρύτερη κοινωνία τρόπους επίλυσης των προβλημάτων.

Τα ποντιακά σωματεία επικοινωνούν μεταξύ τους και συνεργάζονται στα πλαίσια συμμετοχής τους σε κοινές δραστηριότητες. Οι ποντιακοί σύλλογοι των Δήμων της δυτικής Θεσσαλονίκης ήδη πραγματοποιούν κοινές εκδηλώσεις με θέμα τον πολιτισμό και την ιστορία, ή τα ιδιαίτερα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο ποντιακός Ελληνισμός. Στην τελευταία κατηγορία δράσης εντάσσεται η ενημέρωση της τοπικής κοινωνίας για τα προβλήματα των νέων μεταναστών, η παροχή βοήθειας και υποστήριξης σ' αυτούς, καθώς και η δημιουργία δικτύων επικοινωνίας και αλληλοϋποστήριξης με τις ομοσπονδίες των ελληνικών φορέων στην πρώην ΣΕ.

Οι αναφορές που ακολουθούν αποσκοπούν στην παρουσίαση των λόγων ίδρυσης και των δραστηριοτήτων των συλλόγων των τεσσάρων Δήμων. Ταυτόχρονα, αναδεικνύεται ο καθοριστικός ρόλος του ιστορικού πλαισίου και της κρατούσας ιδεολογίας στην επιλογή μορφών δράσης για την ισχυροποίηση της ταυτότητας και την διαμόρφωσή της στις νεότερες γενιές.

Πίνακας 1. Οι ποντιακοί σύλλογοι των Δ. Ελευθερίου-Κορδελιού, Ευόσμου, Πολίχνης και Σταυρούπολης κατά χρόνο και τόπο ίδρυσης.

Όνομα	Έδρα (Δήμος)	Χρόνος Ίδρυσης	Τόπος Ίδρυσης
1. Μέριμμα Ποντίων Κυριών- Διαμαντίδεις Στέγη	Θεσσαλονίκη Η Διαμαντίδεις Στέγη (οίκος ευγηρίας) λειτουργεί στην Πολίχνη από το 1993	1904	Τραπεζούντα
2. Σύλλογος Ποντίων Ελ.-Κορδελιού	Ελ.-Κορδελιό	1950	Θεσσαλονίκη
3. Ένωση Ποντίων Πολίχνης	Πολίχνη	1972	Πολίχνη
4. Σύλλογος Ποντίων Ηλιούπολης "Αλέξανδρος Υψηλάντης"	Σταυρούπολη	1978	Ηλιούπολη Σταυρούπολη
5. Ποντιακός Σύλλογος Σταυρούπολης "Ακρίτες του Πόντου"	Σταυρούπολη	1978	Σταυρούπολη
6. Σύλλογος Ποντίων Ευόσμου "Παναγία η Κρεμαστή"	Εύοσμος	1980	Εύοσμος

Ο "Σύλλογος Ποντίων Προσφύγων εκ Ρωσίας Θεσσαλονίκης" είναι ο πρώτος που λειτούργησε στην περιοχή. Ιδρύθηκε το 1950 με έδρα στην περιοχή Χαριλάου του ΔΘ και, όπως ήδη αναφέρθηκε, το 1955 μεταφέρθηκε στο Ελευθέριο-Κορδελιό. Κύριος σκοπός του συλλόγου ήταν η επίλυση του στεγαστικού προβλήματος και η υποστήριξη και αλληλεγγύη των Ποντίων από την ΣΕ. Παράλληλα πραγματοποιούσε πολιτιστικές εκδηλώσεις, όπως τριήμερο πανηγύρι κάθε Πάσχα κ.α., και παρουσίαζε την ιστορία και τον πολιτισμό του ποντιακού Ελληνισμού σε εβδομαδιαία ραδιοφωνική εκπομπή.

Το 1980 ιδρύθηκε στον Δ. Ελευθερίου-Κορδελιού η "Ένωση Ποντίων Ελευθερίου-Νέου Κορδελιού Θεσσαλονίκης". Στόχος ήταν η δυνατότητα εγγραφής ως τακτικών μελών των καταγομένων από τον Μικρασιατικό Πόντο Ποντίων.

Το 1988 συστάθηκε, μετά από συγχώνευση των δύο συλλόγων, ο "Σύλλογος Ποντίων Ελευθερίου-Κορδελιού", με σκοπό, σύμφωνα με το καταστατικό, την ισχυροποίηση των δεσμών μεταξύ Ποντίων "εκ Πόντου, Καυκάσου και Ρωσίας", την "μελέτη και έρευνα της λαογραφίας του Πόντου", την ίδρυση "Ποντιακού Μουσείου προς συγκέντρωσιν εικόνων, καλλιτεχνημάτων και παντός αντικειμένου σχέσιν έχοντος με τον Πόντο", την ίδρυση "τμημάτων καλλιτεχνικών, ποντιακής νεολαίας και σωματικής αγωγής".

Ο σύλλογος Ελευθερίου-Κορδελιού συνέχισε τις δεκαετίες 1960 και 1970 να αναπτύσσει μορφές δράσης με στόχο την διάσωση και διάδοση πολιτισμικών προτύπων. Το 1972 ιδρύθηκε ο σύλλογος “Αετοί του Πόντου”. Τα μέλη του ήταν κυρίως κάτοικοι Πολίχνης και Σταυρούπολης. Από την δεκαετία αυτή αναπτύσσεται στενή συνεργασία, που διατηρείται μέχρι σήμερα, με άλλους τοπικούς συλλόγους και με κοινοτικούς, δημοτικούς και κρατικούς φορείς.

Το 1978 ιδρύθηκε ο σύλλογος “Ακρίται του Πόντου” με έδρα την Σταυρούπολη. Στον ίδιο Δήμο ιδρύθηκε το 1984 η “Ένωση Ποντίων Σταυρούπολης”, που λειτουργεί μέχρι σήμερα. Το 1981 ο σύλλογος “Αετοί του Πόντου” μετονομάστηκε σε “Ένωση Ποντίων Πολίχνης”. Το 1980 ιδρύθηκε ο σύλλογος Ποντίων Ευόσμου “Παναγία η Κρεμαστή”.

Η δράση πολιτιστικών συλλόγων στην δεκαετία του 1970 οφειλόταν σε μεγάλο βαθμό στην επιθυμία για συλλογική δράση, η οποία παρέμεινε ανικανοποίητη για σειρά ετών, λόγω των περιορισμών του στρατιωτικού καθεστώτος της περιόδου 1967-1974. Την δεκαετία του 1970 οι κύριοι σκοποί των συλλόγων αφορούσαν στην προώθηση της αλληλεγγύης μεταξύ των μελών της ομάδας, στην διοργάνωση καλλιτεχνικών εκδηλώσεων και στην μετάδοση της παράδοσης στις νεότερες γενιές.

Την δεκαετία του 1980 οι σύλλογοι ήταν κυρίως πολιτιστικοί φορείς της περιοχής τους. Οι δραστηριότητές τους απευθύνονταν σε όλους τους κατοίκους της περιοχής τους. Παράλληλα, από τις αρχές της δεκαετίας, ενισχύθηκε η προσπάθεια διάδοσης του ποντιακού πολιτισμού. Όλοι σχεδόν οι σύλλογοι αποδείχθηκαν ισχυρότατοι πόλοι έλξης για τις νεότερες γενιές. Η δραστηριότητά τους πλαισιώθηκε και με τμήματα αντίστοιχα των ενδιαφερόντων της τρίτης-τέταρτης γενιάς, όπως πιγκ-πογκ και σκάκι, και άρχισαν οι συμμετοχές χορευτικών-συγκροτημάτων και θεατρικών ομάδων σε φεστιβάλ νέων. Την ίδια δεκαετία εκφράστηκε από τους ποντιακούς συλλόγους η επιθυμία -που διαπιστώνεται με τις τροποποιήσεις των καταστατικών τους- για υποστήριξη της έκδοσης βιβλίων με θέματα που αφορούν στον Ελληνισμό του Πόντου και για έκδοση ποντιακών περιοδικών.

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 οι σύλλογοι παρουσίασαν δραστηριότητες που στόχευαν στην ισχυροποίηση της ιστορικής μνήμης, ανταποκρινόμενες, ταυτόχρονα, και στα ενδιαφέροντα των νέων. Από την δεκαετία αυτή ενισχύθηκε η επιθυμία για γνώση της ιστορίας και άρχισαν οι συζητήσεις για το αίτημα *αναγνώρισης της γενοκτονίας των Ποντίων*. Οι εκδηλώσεις μνήμης εντάσσονται στις κοινές μορφές δράσης των συλλόγων.

Από το 1985 αρχίζουν να πλαισιώνουν τους συλλόγους οι νέοι μετανάστες, οι οποίοι είχαν την ανάγκη υποστήριξης στην προσπάθεια επίλυσης των πολλών προβλημάτων κοινωνικής ένταξης που αντιμετώπιζαν. Σημαντική ήταν η συμβολή των συλλόγων στην ενημέρωση της κοινής γνώμης για την ιστορική πορεία του ποντιακού Ελληνισμού από την πρώην ΣΕ. Η ενημέρωση πραγματοποιείται μέχρι σήμερα με την δημοσίευση άρθρων σε εφημερίδες και περιοδικά και με την παροχή συνεντεύξεων σε ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές εκπομπές.

Η δεκαετία του 1990 χαρακτηρίζεται από την συνεργασία των συλλόγων με τις κοινότητες της ελληνικής διασποράς, από την επικοινωνία και τις ανταλλαγές νέων, από την υλοποίηση κοινοτικών προγραμμάτων στα οποία μετέχουν ή τα οποία απευθύνονται αποκλειστικά στους νέους πρόσφυγες και από την στενή συνεργασία με ραδιοφωνικούς και τηλεοπτικούς σταθμούς.

Κοινοτικά προγράμματα εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας και επαγγελματικής κατάρτισης έχουν υλοποιήσει ο σύλλογος “Ακρίτες του Πόντου” και οι σύλλογοι Ελευθερίου-Κορδελιού, Ευόσμου και Πολίχνης. Ιδιαίτερα επιτυχείς στις προσπάθειές τους είναι η Ένωση Ποντίων Πολίχνης, της οποίας το χορευτικό τμήμα έχει τιμηθεί με πρώτα βραβεία σε διεθνείς διαγωνισμούς, και ο σύλλογος Ποντίων Σταυρούπολης “Ακρίτες του Πόντου”, του οποίου το θεατρικό τμήμα παρουσιάζει εξαιρετικές παραστάσεις στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Ο σύλλογος διαθέτει ραδιοφωνικό σταθμό με ειδικές εκπομπές που αφορούν στα ζητήματα των νέων μεταναστών. Ραδιοφωνικό σταθμό με παρόμοιες εκπομπές έχει και η ΠΟΠΣ, η οποία προήλθε το 1990 από την ΠΕΠΣ (που ιδρύθηκε το 1972). Στο δυναμικό της ΠΟΠΣ ανήκουν οι σύλλογοι Ελευθερίου-Κορδελιού, Ευόσμου, Πολίχνης και Ηλιούπολης. Ο Σύλλογος “Ακρίτες του Πόντου” πλαισιώνει την ΟΠΣΒΕ, η οποία ιδρύθηκε το 1995.

Οι εκδηλώσεις των συλλόγων είναι ανοικτές στην ευρύτερη κοινωνία. Οι σύλλογοι χρησιμοποιούν τα ιδιόκτητα κτίριά τους για συγκεντρώσεις και εκδηλώσεις των κατοίκων της περιοχής τους. Διαθέτουν δωρεάν τις αίθουσες για διάφορες ανάγκες φορέων, όπως της ΤΑ κ.α. Υπάρχει συνεργασία των ποντιακών σωματείων με τοπικά και πολιτιστικά σωματεία, δημοτικούς και κρατικούς φορείς. Οι Δ. Ελευθερίου-Κορδελιού και Πολίχνης έχουν παραχωρήσει οικοπέδα στα ποντιακά σωματεία. Ο Δ. Ευόσμου έχει δωρήσει έναν όροφο κτιρίου του για την στέγαση του ποντιακού συλλόγου. Η “Μέριμνα Ποντίων Κυριών” είχε πάντα την υποστήριξη της ΤΑ και των κρατικών Υπηρεσιών. Όλοι οι σύλλογοι πραγματοποιούν εκδηλώσεις με στόχο την προβολή του ποντιακού πολιτισμού και ιστορίας στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

Στον Δ. Πολίχνης λειτουργεί από το 1993 ο οίκος ευγηρίας “Διαμαντίδεις Στέγη”, 2.500 τ.μ. και δυναμικότητας 55 ατόμων. Η λειτουργία του οίκου εντάσσεται στις δραστηριότητες της “Μέριμνας Ποντίων Κυριών”, ποντιακού συλλόγου που ιδρύθηκε το 1904 στην Τραπεζούντα. Με την ίδρυσή της “Μέριμνας Ποντίων Κυριών” λειτούργησε στην Τραπεζούντα εργαστήριο κοπτικής-ραπτικής και εργοχειρών-κεντημάτων, όπου εργάστηκαν εκατοντάδες νέες. Την περίοδο 1915-1922 ο σύλλογος είχε αναλάβει την διεύθυνση και λειτουργία του Ορφανοτροφείου της πόλης. Μετά την επανίδρυσή της το 1923 στην Θεσσαλονίκη, η “Μέριμνα Ποντίων Κυριών” οργάνωσε τα δύο εργαστήρια, δίνοντας εργασία σε νέες, οι οποίες μετά τον εκπατρισμό αντιμετώπιζαν θέμα επιβίωσης. Το 1941 οι Γερμανοί κατακτητές προέβησαν σε επίταξη του οικήματος του συλλόγου και κατέστρεψαν όλη την κινητή του περιουσία. Το 1948 η “Μέριμνα Ποντίων Κυριών” ίδρυσε την παιδούπολη “Άγιος Ευγένιος” και φιλοξένησε για δύο χρόνια 60 παιδιά από ακριτικά

χωριά. Την περίοδο 1950-1972 λειτούργησε την “Στέγη κοριτσιού”, όπου φιλοξενούνταν κάθε χρόνο 100 περίπου φοιτήτριες και σπουδάστριες από όλα τα μέρη της Ελλάδας. Το 1976 φιλοξένησε 60 παιδιά από την Κύπρο. Τον ίδιο χρόνο ίδρυσε τον παιδικό σταθμό “Αργώ”, χωρητικότητας 100 παιδιών, τον οποίο εγκαινίασε το 1984. Από το 1904 η Μέριμνα διατηρεί μέχρι σήμερα το παραδοσιακό χειροτεχνικό εργαστήριο. Βραβεύθηκε το 1983 και το 1995 από την Ακαδημία Αθηνών “για την μεγάλη κοινωνική προσφορά της”. Από το 1990, στην στέγη της στο κέντρο της Θεσσαλονίκης, λειτουργεί ειδικά διαμορφωμένο διαμέρισμα 150 τ.μ. ως ξενώνας φιλοξενίας Ομογενών από την πρώην ΣΕ, κυρίως νέων σπουδαστριών και φοιτητριών.

3.3. Δυναμικό των Συλλόγων

Οι ποντιακοί σύλλογοι των τεσσάρων Δήμων ιδρύθηκαν σε διαφορετικές δεκαετίες, με αποτέλεσμα την διαφοροποίηση των σκοπών και των δράσεών τους. Επιτυχείς θεωρούνται οι σύλλογοι που, με συνεχείς τροποποιήσεις των καταστατικών τους, κατορθώνουν να επιβιώνουν, προσελκύοντας και διατηρώντας ως μέλη σημαντικό αριθμό ατόμων νεότερης γενιάς. Π.χ. το μέλλον ενός συλλόγου, που ιδρύθηκε από την πρώτη γενιά, δεν εξαρτάται από τον συνολικό αριθμό των ενεργών μελών του [25]. Είναι φυσικό σύλλογοι με σημαντικό ποντιακό πληθυσμό να αριθμούν πολλά ενεργά μέλη. Το αν ο σύλλογος θα επιβιώσει και, ταυτόχρονα, το αν εξυπηρετεί σήμερα, που η πλειονότητα της πρώτης γενιάς δεν ζει πια, την ανάγκη ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής του ποντιακού Ελληνισμού, φαίνεται μόνο από την ύπαρξη ενεργών μελών δεύτερης, τρίτης και τέταρτης γενιάς.

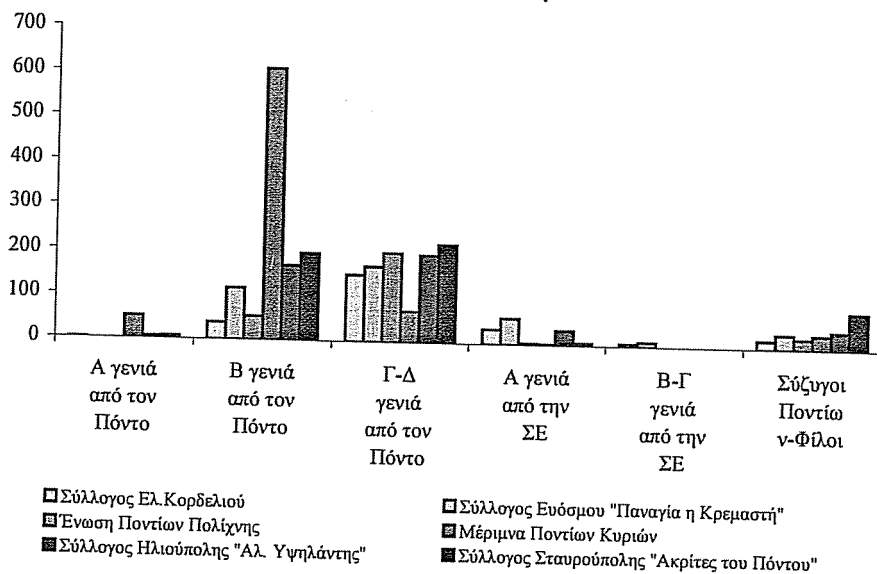
Σύμφωνα με τον πίνακα 2 και την αντίστοιχη εικόνα, η πλειονότητα των εν λειτουργία συλλόγων χαρακτηρίζεται από έντονη παρουσία μελών δεύτερης, τρίτης και τέταρτης γενιάς. Αναμένεται, επομένως, να συνεχίσουν την δράση τους.

Οι ποντιακοί σύλλογοι μπορούν να χαρακτηρισθούν *ανοικτοί*, με την έννοια ότι στα τμήματά τους, όπως στο χορευτικό, στο θεατρικό, στα μαθήματα λύρας κ.α., γίνονται δεκτά άτομα ανεξαρτήτως καταγωγής. Οι περισσότεροι δέχονται ως μέλη φιλοπόντιους, αλλά οι τελευταίοι δεν έχουν, συνήθως, το δικαίωμα του εκλέγειν. Μέλη τα οποία είναι σύζυγοι Ποντίων έχουν σχεδόν σε όλους τους συλλόγους το δικαίωμα του εκλέγειν και σε περιορισμένο αριθμό συλλόγων και το δικαίωμα του εκλεγέσθαι. Οι σύζυγοι Ποντίων και οι φιλοπόντιοι αποτελούν μικρό ποσοστό των ενεργών μελών. Αυτό οφείλεται, κυρίως, στο ότι η συμμετοχή στις δραστηριότητες του συλλόγου δεν προϋποθέτει την ιδιότητα του μέλους. Η εγγραφή ενός ατόμου ως μέλους δεν απαιτεί την διαμονή του στην περιοχή του συλλόγου. Η εγγραφή σε περισσότερους από έναν ποντιακούς συλλόγους επιτρέπεται από την συντριπτική πλειονότητα των καταστατικών.

Πίνακας 2. Κατανομή των μελών των ποντιακών συλλόγων κατά πρώτη, δεύτερη, τρίτη-τέταρτη γενιά από τον Πόντο, πρώτη, δεύτερη-τρίτη γενιά από την πρώην ΣΕ και κατά την κατηγορία "σύζυγοι Ποντίων-φίλοι Ποντίων"

	Σύλλογος Ελ.Κορδελιού	Σύλλογος Ευόσμου	Ένωση Ποντίων Πολίχνης	Μέριμνα Ποντίων Κυριών	Σύλλογος Ηλιοπούλης "Αλεξάνδρος Υψηλάντης"	Σύλλογος Σταυρούπολης "Ακρίτες του Πόντου"
Α γενιά από τον Πόντο	1	0	0	50	5	6
Β γενιά από τον Πόντο	38	116	53	608	168	195
Γ-Δ γενιά από τον Πόντο	149	169	199	70	196	220
Α γενιά από την ΣΕ	34	59	4	3	34	6
	(κυρίως κύμα του 1938-39)	(κυρίως κύμα του 1985-96)	(κυρίως κύμα του 1985-96)	(κυρίως κύμα του 1985-96)	(κυρίως κύμα του 1985-96)	(κυρίως κύμα του 1985-96)
Β-Γ γενιά από την ΣΕ	6	11	0	0	0	0
	(κυρίως κύμα του 1938-39)	(κυρίως κύμα του 1985-96)				
Σύζυγοι Ποντίων- Φίλοι	19	33	24	32	40	83
Σύνολο	247	388	280	763	443	510

Εικόνα. Κατανομή των μελών κατά σύλλογο

Οι Ομογενείς από την πρώην ΣΕ του κύματος 1985-1996 μετέχουν στις δραστηριότητες των ποντιακών συλλόγων των τεσσάρων Δήμων, αλλά συνήθως επιλέγουν να μην εγγράφονται ως τακτικά μέλη. Αυτό γίνεται για οικονομικούς λόγους, παρά το γεγονός ότι οι περισσότεροι σύλλογοι έχουν καθιερώσει την δωρεάν εγγραφή για τους Πόντιους από την πρώην ΣΕ. Οι νέοι μετανάστες έχουν ιδρύσει συλλόγους παλινοστούτων, οι οποίοι δεν λειτουργούν γραφεία στους τέσσερις Δήμους.

Βιβλιογραφικές Σημειώσεις

1. Βλ. Γεώργιο Κ. Βαλαβάνη, 1989, **Σύγχρονος γενική ιστορία του Πόντου**, 2η έκδ., *Εκδόσεις Αδελφών Κυριακίδη*, Θεσσαλονίκη, σελ. 24.
2. Πληροφορία από τις συνεντεύξεις με τους εκπροσώπους του ποντιακού συλλόγου Ευόσμου. Επίσης, βλ. Ε.Α.Π.-Γενική Διευθυνσις Εποικισμού-Τμήμα Στατιστικής, 1928, **Κατάλογος των προσφυγικών συνοικισμών Μακεδονίας με τας νέας ονομασίας**, Θεσσαλονίκη, σελ. 43.
3. **Πολίχνη, Πολίχνη** 1, Σεπτέμβριος 1995: 42.
4. Η πολιτική αυτή αφορούσε σημαντικό τμήμα του ελληνοποντιακού πληθυσμού της Τσάλκας, περιοχής της ορεινής Γεωργίας. Βλ. Θ. Κεσίδη, 1989, **Η εδαφική διάταξη των Ελλήνων της ΕΣΣΔ, Νέοι καιροί: Σοβιετικό πολιτικό περιοδικό** 3, Μάρτιος 1989: 38.
5. Η προσάρτηση της περιοχής του Καρς στην τουρκική επικράτεια πραγματοποιήθηκε το 1918. Βλ. Χρήστο Σαμουηλίδη, **Το χρονικό του Καρς**, *Εκδόσεις Γκοβόστη* (χωρίς ημερομηνία).
6. Βλ. Γαβριήλ Καραπατάκη, 1975, **Υπόμνημα περί των Καυκασίων μεταναστών και των προσφύγων του Πόντου**, *Ποντιακή Εστία* 3 Μάϊος-Ιούνιος 1975: 29.
7. Η συμμετοχή της Ελλάδος με 23.000 στρατιώτες στην αποτυχημένη εκστρατεία της Αντάντ (Ιανουάριος-Μάϊος 1919) είχε καταστροφικές συνέπειες για τις ελληνικές κοινότητες, καθώς χιλιάδες Έλληνες εγκατέλειπαν πανικόβλητοι τα σπίτια τους, ακολουθώντας την υποχώρηση του ελληνικού στρατού. Βλ. Αλέξη Αλεξανδρή, 1980, **Η ανάπτυξη του εθνικού πνεύματος των Ελλήνων του Πόντου 1918-1922: ελληνική εξωτερική πολιτική και τουρκική αντίδραση**, στο Θάνος Βερέμης και Οδυσσέας Δημητρακόπουλος (επιμ.), *Μελετήματα γύρω από τον Βενιζέλο και την εποχή του*, *Εκδόσεις Φιλιππίτη*, Αθήνα, σελ. 440-44, και Γεώργιο Η. Σακκά, 1979, **Η ιστορία των Ελλήνων της Τριπόλεως του Πόντου**, 2η έκδ. Αθήνα, σελ. 218.
8. Βλ. Γαβριήλ Καραπατάκη, ο.π., σελ. 28.
9. Για τις συνθήκες διαβίωσης στο Βατούμ βλ. Γαβριήλ Καραπατάκη, ο.π. σελ. 29-30.
10. Βλ. Γαβριήλ Καραπατάκη, ο.π., σελ. 30.
11. Βλ. Χρήστο Σαμουηλίδη, 1992, **Ιστορία του Ποντιακού Ελληνισμού**, *Εκδόσεις Αδελφών Κυριακίδη*, σελ. 272. Επίσης, βλ.

- Οδυσσέα Λαμφίδη, **Οι εκ του Πόντου Έλληνες κατά την πεντηκονταετία 1922-1972**, *Αρχαίον Πόντου* 32, 1973-1974: 16-17.
12. Βλ. Renée Hirschon, 1989, **Heirs of the Greek catastrophe: The social life of Asia Minor refugees in Piraeus**, *Oxford Press*, σελ. 37.
 13. Βλ. Ισ. Ν. Λαυρεντίδη, **Η εν Ελλάδι εγκατάσταση των εκ Πόντου Ελλήνων: Α΄ νομός Σερρών**, *Αρχαίον Πόντου* 29, 1968-1969: 344.
 14. Βλ. Μαρία Βεργέτη, 1994, **Από τον Πόντο στην Ελλάδα: Διαδικασίες διαμόρφωσης μιας εθνοτοπικής ταυτότητας**, *Εκδόσεις Αδελφών Κυριακίδη*, Θεσσαλονίκη, σελ. 169.
 15. Βλ. Ανδρέα Η. Ζαπάντη, 1989, **Ελληνο-Σοβιετικές σχέσεις 1917-1941**, Μετάφρ. Άγγελος Σ. Βλάχος, *Εκδόσεις Εστία*, Αθήνα, σελ. 341.
 16. Πληροφορίες από την έρευνα. Συνέντευξη με τον κ. Χαράλαμπο Τσοσυνίδη, ιδρυτικό μέλος του *Συλλόγου Ποντίων Προσφύγων εκ Ρωσσίας Θεσσαλονίκης*.
 17. Βλ. **Πολίχνη**, ο.π.
 18. Πληροφορίες από την έρευνα. Συνέντευξη με τον κ. Χαράλαμπο Τσοσυνίδη, ιδρυτικό μέλος του *Συλλόγου Ποντίων Προσφύγων εκ Ρωσσίας Θεσσαλονίκης*.
 19. Πληροφορίες από την έρευνα. Συνεντεύξεις με εκπροσώπους των ποντιακών συλλόγων.
 20. Τα αριθμητικά στοιχεία προέρχονται από το ΕΙΥΑΠΟΕ.
 21. Ο αριθμός πρωτοαναφέρθηκε το 1988 από τον Θεόδωρο Κιαχόπουλο στην εισήγησή του στο Β Παγκόσμιο Συνέδριο Ποντιακού Ελληνισμού, με τίτλο **Τα προβλήματα των νεοφερμένων από την ΣΕ και των εκεί ομοεθνών τους**.
 22. Βλ. και στοιχεία του **Κεφαλαίου Β/1.4**.
 23. Στοιχεία από εισήγηση της Εύας Παπαδάτου, 1995, **Η ελληνική παλιννόστηση μέχρι και τη δεκαετία του 1990. Πληθυσμός και προβλήματα προσαρμογής στην Ελλάδα. Μορφές οργάνωσης παλιννοστώντων. Το έργο της Γενικής Γραμματείας Απόδημου Ελληνισμού**, Υπουργείο Εξωτερικών - Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού.
 24. Για την ποντιακή ταυτότητα στον ελλαδικό χώρο βλ. Μαρία Βεργέτη, ο.π.
 25. Ως ενεργό μέλος ορίστηκε εκείνο που συμμετέχει στις περισσότερες εκδηλώσεις του συλλόγου. Η πληρωμή της συνδρομής του τελευταίου έτους δεν κρίθηκε επαρκής λόγος για τον χαρακτηρισμό ενός μέλους ως ενεργού. Σε όλους τους συλλόγους τα ενεργά μέλη ήταν περίπου 100. Επειδή, όμως, η συντριπτική πλειοψηφία των μελών διατηρούσε επαφή με τον σύλλογο και συμμετείχε σε συγκεκριμένες δραστηριότητες, συμπεριλήφθηκαν στην καταγραφή του δυναμικού των συλλόγων σχεδόν όλα τα μέλη που είχαν καλύψει τις χρηματικές τους υποχρεώσεις και για τα οποία βεβαιώθηκε η συμμετοχή τους σε συγκεκριμένες δραστηριότητες.

1. Υπηρεσίες υποστήριξης Ομογενών: Νομικό πλαίσιο και πρακτική

Μαρία Βεργέτη

1.1. Ομογενείς και κοινωνικός αποκλεισμός

Οι Ομογενείς από τις πρώην ανατολικές χώρες συμπεριλαμβάνονται στις ευάλωτες στον κοινωνικό αποκλεισμό πληθυσμιακές ομάδες. Η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού εμπεριέχει στοιχεία από έννοιες όπως η φτώχεια (αποστέρηση λόγω χαμηλού εισοδήματος, το οποίο συνεπάγεται τον αποκλεισμό από πολλά άλλα κοινωνικά και πολιτισμικά αγαθά) και η στέρηση βασικών κοινωνικών δικαιωμάτων που αποκλείουν άτομα και ολόκληρες ομάδες από τους τυπικούς και άτυπους μηχανισμούς παραγωγής, διάθεσης και αναδιανομής των πόρων και αγαθών πάσης φύσεως.

Με την πρακτική που σήμερα αναπτύσσεται για “λιγότερο κοινωνικό κράτος” όλο και μεγαλύτερα τμήματα του πληθυσμού αποκλείονται από τις υπηρεσίες που προσφέρει το κοινωνικό κράτος και από τα τυπικά και άτυπα δίκτυα προστασίας των αδυνάτων. Στην περίπτωση του ελληνικού χώρου και ειδικότερα στην ευρύτερη περιοχή της Θεσσαλονίκης υπάρχουν δημόσιοι οργανισμοί και ιδιωτικοί συλλογικοί φορείς που παρέχουν υποστήριξη στις ευάλωτες ομάδες των Ποντίων από την πρώην ΣΕ και των Βορειοηπειρωτών. Δεν υπάρχει, όμως, συντονισμένη παρέμβαση, η οποία θα μπορούσε να περιορίσει την αποστέρηση των πληθυσμών αυτών από τα αγαθά που συνιστούν τον “εθνικό τρόπο ζωής”.

Οι Πόντιοι μετανάστες του κύματος από το 1988 μέχρι σήμερα αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα οικονομικής και κοινωνικής ένταξης. Οι παράγοντες που οδηγούν στον αποκλεισμό τους έχουν σχέση με την οικονομική κατάσταση, το θεσμικό πλαίσιο (νομική προστασία) και τον κοινωνικό περίγυρο [1]. Στους οικονομικούς παράγοντες συγκαταλέγονται μακρά διαστήματα ανεργίας, δυσκολία στην εξεύρεση εργασίας (τα πρώτα χρόνια η πλειονότητα των Ποντίων αποτελεί φθηνό εργατικό δυναμικό, ανεξαρτήτως από το επίπεδο εκπαίδευσης και την επαγγελματική πείρα, κυρίως λόγω των προβλημάτων γλώσσας και αδυναμίας αντιστοιχίας των πτυχίων ορισμένων ειδικοτήτων), ετεροαπασχόληση, υποαπασχόληση, χαμηλής αμοιβής εργασία, υψηλότερο ποσοστό ανέργων συγκριτικά με τους ντόπιους, καθώς και μικρή συμμετοχή γυναικών στην απασχόληση.

Οι θεσμικοί παράγοντες που συντελούν στον κοινωνικό αποκλεισμό των Ομογενών από την πρώην ΣΕ αφορούν στο νομικό πλαίσιο που ρυθμίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους ως Ομογενών. Δεν υπάρχει σύμβαση μεταξύ του ελληνικού και του σοβιετικού κράτους για την μεταφορά των ασφαλιστικών δικαιωμάτων τους. Το γεγονός αυτό αποτελεί τον καθοριστικό παράγοντα για τον πλήρη κοινωνικό αποκλεισμό και την εξάρτηση της τρίτης ηλικίας από τους συγγενείς. Δεν υφίσταται νομική προστασία για τους πρόσφυγες πολέμου [2], οι οποίοι δεν έχουν διασώσει όλα τα απαραίτητα έγγραφα πιστοποίησης των σπουδών τους και δεν έχουν μεταφέρει

πериουσιακά στοιχεία. Το ισχύον νομικό καθεστώς ορίζει ως “παλινοστούντες” όλους τους Ομογενείς από την πρώτην ΣΕ [3] και δεν διαφοροποιεί μετανάστες από πρόσφυγες [4].

Οι παράγοντες κοινωνικού αποκλεισμού, οι σχετιζόμενοι με την εκπαίδευση, είναι η αδυναμία επικοινωνίας στην νεοελληνική γλώσσα, η δυσκολία προσαρμογής των παιδιών στο εκπαιδευτικό σύστημα, λόγω άγνοιας ή ανεπαρκούς γνώσης της νεοελληνικής γλώσσας, η διακοπή της εκπαίδευσης σημαντικού αριθμού παιδιών, αφενός λόγω των δυσκολιών ένταξης στο εκπαιδευτικό σύστημα, αφετέρου λόγω της ανάγκης να βοηθήσουν οικονομικά την οικογένεια, και η δυσκολία καθορισμού της αντιστοιχίας των πτυχίων τους σε συγκεκριμένες ειδικότητες προς τα πτυχία των ελληνικών ΑΕΙ [5]. Το κράτος, στην προσπάθειά του να εντάξει τα παιδιά των Ομογενών στο κρατικό εκπαιδευτικό σύστημα και να επιλύσει προβλήματα αναγνώρισης σπουδών, δημιούργησε σειρά νόμων και υπουργικών αποφάσεων. Παράλληλα, ακολούθησε την πολιτική που ήδη ίσχυε από την δεκαετία του 1980 για τους παλινοστούντες μαθητές από την δυτική Ευρώπη, την Αμερική, την Αυστραλία και την Αφρική, δηλαδή ενίσχυση των ήδη υπαρχόντων και ίδρυση νέων τάξεων υποδοχής, φροντιστηριακών τμημάτων και “σχολείων αποδήμων και παλινοστούντων ελληνοπαιδών”. Οι πιστώσεις, όμως, που διατίθενται για την δημιουργία των τάξεων και των τμημάτων δεν επαρκούν για την κάλυψη των αναγκών. Τα σχολεία παλινοστούντων αδυνατούν να εγγράψουν όλους τους ενδιαφερόμενους μαθητές, ενώ ταυτόχρονα, βάσει του ισχύοντος αναλυτικού προγράμματος, δεν παρέχεται η ευελιξία που επιτρέπει την μετατροπή τους από σχολεία κατεξοχήν αγγλόφωνων και γερμανόφωνων μαθητών σε σχολεία κυρίως ρωσόφωνων και αλβανόφωνων μαθητών.

Στους κοινωνικούς παράγοντες αποκλεισμού των Ποντίων από την πρώτην ΣΕ περιλαμβάνονται η αδυναμία επικοινωνίας με τον κοινωνικό περίγυρο λόγω ελλιπούς γνώσης της νεοελληνικής γλώσσας, η διαφορετική παιδεία λόγω εκπαίδευσης σε διαφορετικό σύστημα που οδηγεί σε προβλήματα κατανόησης της ελλαδικής κοινωνικής δομής και τελικής ένταξης σ’ αυτήν, η αδυναμία δημιουργίας υποστηρικτικών κοινωνικών δικτύων εκτός του ποντιακού ελληνισμού, η δυσκολία πρόσβασης και επικοινωνίας προς τις δημόσιες υπηρεσίες, καθώς και σοβαρά ψυχολογικά προβλήματα λόγω τόσο της απόστασης μεταξύ προσδοκιών και πραγματικότητας όσο και της συνεχούς αποθάρρυνσης στην προσπάθεια αξιοποίησης των επαγγελματικών τους προσόντων. Επιπλέον, οι μετανάστες αντιμετωπίζουν οξύτατο στεγαστικό πρόβλημα: εγκαθίστανται κοντά σε συγγενείς και φίλους, που βοηθούν ουσιαστικά στην προσαρμογή στο νέο κοινωνικό περιβάλλον.

Οι Βορειοηπειρώτες μετανάστες του κύματος από το 1990 μέχρι σήμερα αντιμετωπίζουν σοβαρότερα προβλήματα από τους Ποντίους. Οι παράγοντες που οδηγούν στον αποκλεισμό τους έχουν σχέση με την οικονομική κατάσταση, το θεσμικό πλαίσιο και τον κοινωνικό περίγυρο. Το θεσμικό πλαίσιο τους αντιμετωπίζει ως αποδήμους, με αποτέλεσμα να στερούνται την ελληνική ταυτότητα [6]. Ταυτόχρονα, το ελληνικό κράτος δεν σχεδιάζει την υπαγωγή τμήματος του πληθυσμού των Βορειοηπειρωτών στο νομικό καθεστώς των

προσφύγων. Οι Βορειοηπειρώτες έχουν μεγαλύτερη ικανότητα επικοινωνίας στην νεοελληνική γλώσσα απ' ό,τι οι Πόντιοι, γεγονός που λειτουργεί θετικά στην ένταξη στην κοινωνία, αλλά οι παρεχόμενες υπηρεσίες προς τους παλιννοστούντες είναι σημαντικότερες των υπηρεσιών προς τους απόδημους, γιατί η χορήγηση ελληνικής ταυτότητας σχετίζεται με τα πλεονεκτήματα της ένταξης [7].

1.2. Πηγές βοήθειας

1.2.1. Το εκπαιδευτικό σύστημα [8]

Το κράτος, στην προσπάθειά του να εντάξει τα παιδιά των Ομογενών στο κρατικό εκπαιδευτικό σύστημα και να επιλύσει προβλήματα αναγνώρισης σπουδών, δημιούργησε σειρά νόμων και υπουργικών αποφάσεων [9]. Βάσει νόμου προβλέπεται η ίδρυση με απόφαση Νομάρχη τάξεων υποδοχής και φροντιστηριακών τμημάτων για τα παιδιά των Ομογενών [10]. Με απόφαση του Υπουργού Παιδείας [11] έχει καθορισθεί ο τρόπος λειτουργίας τους. Με νόμο έχει ορισθεί η δημιουργία σχολείων παλιννοστούντων [12].

Η ίδρυση τάξεων υποδοχής, φροντιστηριακών τμημάτων και σχολείων παλιννοστούντων ήταν η πολιτική της δεκαετίας του 1980. Το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων προσπάθησε τότε για πρώτη φορά να αντιμετωπίσει με σειρά νόμων τα προβλήματα ένταξης των παλιννοστούντων μαθητών από την Γερμανία και τις αγγλόφωνες χώρες, ο αριθμός των οποίων ήταν μεγάλος λόγω της μαζικής παλιννόστησης της δεκαετίας του 1970 [13]. Το πρώτο σχολείο αποδήμων άρχισε να λειτουργεί στην Αθήνα από το σχολικό έτος 1984-85 για μαθητές από αγγλόφωνες χώρες [14]. Το επόμενο έτος άρχισε να λειτουργεί το σχολείο παλιννοστούντων Θεσσαλονίκης για μαθητές από γερμανόφωνες χώρες [15] με Δημοτικό, Γυμνάσιο και Λύκειο.

Το σχολικό έτος 1996-97 λειτούργησαν στην Θεσσαλονίκη τάξεις υποδοχής και φροντιστηριακά τμήματα με ανώτατο αριθμό διδασκαλίας τις οκτώ ώρες την εβδομάδα. Οι τάξεις υποδοχής λειτουργούν στο πλαίσιο του κανονικού ωραρίου. Οι μαθητές παρακολουθούν μαθήματα ελληνικής γλώσσας στις τάξεις υποδοχής και μετά επιστρέφουν στις τάξεις τους. Συνήθως δεν υπάρχουν τάξεις υποδοχής, γιατί δεν υπάρχουν διαθέσιμες αίθουσες. Υπάρχουν, όμως, και περιπτώσεις, όπως η περίπτωση του βου Δημοτικού σχολείου Ευόσμου, όπου 78 μαθητές είχαν ανάγκη βελτίωσης των γνώσεών τους στην ελληνική γλώσσα. Υπήρχε αίθουσα, αλλά δεν επαρκούσαν οι πιστώσεις και δεν λειτούργησαν καθόλου τάξεις υποδοχής για παιδιά δημοτικού. Λειτούργησαν, όμως, δέκα φροντιστηριακά τμήματα. Στον Δ. Ελευθερίου-Κορδελιού λειτούργησαν τρεις τάξεις υποδοχής και εννέα φροντιστηριακά τμήματα για παιδιά δημοτικού. Δεν λειτούργησαν φροντιστηριακά τμήματα για παιδιά δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στον Δ. Ευόσμου. Λειτούργησαν για μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στον Δ. Ελευθερίου-Κορδελιού τρία φροντιστηριακά τμήματα, στον Δ. Σταυρούπολης στο 3ο Γυμνάσιο Ηλιούπολης ένα τμήμα με 13 παιδιά και στον Δ. Πολίχνης,

στο 1ο Γυμνάσιο, δύο τμήματα με 23 παιδιά. Ο πίνακας 1 παρουσιάζει το σύνολο των παλινοστούτων μαθητών των δημοτικών σχολείων στους Δ. Ελευθερίου-Κορδελιού και Ευόσμου τα σχολικά έτη 1995-96 και 1996-97.

Το σχολείο παλινοστούτων Θεσσαλονίκης λειτουργησε για πρώτη χρονιά το 1985-86. Οι μαθητές ήταν στην πλειονότητά τους γερμανόφωνοι και αγγλόφωνοι Ομογενείς. Από το σχολικό έτος 1987-88 άρχισαν να φοιτούν στο σχολείο παιδιά από την πρώην ΣΕ. Από το σχολικό έτος 1990-91 οι Ομογενείς από την πρώην ΣΕ και την Αλβανία αποτελούν την πλειονότητα των μαθητών του Δημοτικού, Γυμνασίου και Λυκείου αποδήμων και παλινοστούτων Ομογενών. Σχετικοί είναι οι πίνακες 2, 3 και 4. Συμπεριλαμβάνονται οι μαθητές από την Γερμανία γιατί ο αριθμός τους ήταν πάντα μεγαλύτερος σε σχέση με τον αντίστοιχο από τις άλλες δυτοκοευρωπαϊκές και υπερατλαντικές χώρες.

Οι αλλαγές στην σύνθεση του μαθητικού πληθυσμού άλλαξαν την φυσιογνωμία του σχολείου και στις τρεις βαθμίδες. Προέκυψε πρόβλημα νομοθετικής κάλυψης και καταλληλότητας της διδακτέας ύλης. Επιπλέον, το σχολείο μεταξύ 1990-95 αδυνατούσε να εγγράψει όλον τον μαθητικό πληθυσμό λόγω έλλειψης αιθουσών. Το Δημοτικό σχολείο συστεγάζεται με το 66ο Δημοτικό [16]. Του έχουν παραχωρηθεί επτά αίθουσες. Στο Δημοτικό φοιτούν παιδιά από την Δευτέρα τάξη. Λειτουργούν, όμως, επτά τάξεις και όχι πέντε, λόγω του μεγάλου αριθμού παιδιών. Το Γυμνάσιο και το Λύκειο συστεγάζονται με το 3ο Γυμνάσιο και Λύκειο [17]. Στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο έχουν παραχωρηθεί από δώδεκα αίθουσες στο κάθε ένα.

Η αλλαγή της φυσιογνωμίας του σχολείου φαίνεται στον πίνακα 2. Τα τελευταία έτη οι μαθητές προέρχονται μόνο από την πρώην ΣΕ και την Αλβανία. Το 1992-93 το Δημοτικό σχολείο είχε υπερβεί κατά πολύ τις δυνατότητές του στην προσπάθειά του να δεχθεί και μαθητές από την Τσεχοσλοβακία, την Αυστραλία και την Βουλγαρία. Οι αίθουσες που είχαν παραχωρηθεί από το 66ο Δημοτικό σχολείο δεν επαρκούσαν. Χώροι ακατάλληλοι μετατράπηκαν σε αίθουσες και δεν έγιναν εγγραφές όλων των ενδιαφερομένων. Την περίοδο 1990-95 μαθητές που δεν έγιναν δεκτοί στο σχολείο παλινοστούτων ή αναγκάστηκαν να το αφήσουν, επειδή κρίθηκε επαρκής η γνώση της νεοελληνικής, διέκοψαν τις σπουδές τους γιατί αδυνατούσαν να παρακολουθήσουν τα μαθήματα στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο της περιοχής τους [18].

Το πρόβλημα αυτό υφίσταται σε μικρότερο βαθμό στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο, όπου εγγράφονται οι περισσότεροι από τους ενδιαφερόμενους, αλλά εξακολουθεί να είναι οξύ για το Δημοτικό. Στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο οι μαθητές παραμένουν όσο διάστημα επιθυμούν. Στο Δημοτικό, μετά από διάστημα το πολύ δύο ετών, οι μαθητές υποχρεώνονται να φοιτήσουν σε σχολεία της περιοχής τους.

Πίνακας 1. Εγγραφεύμενες παλινοστούντες μαθητές στα δημοτικά σχολεία των Δήμων Ελευθερίου-Κορδελιού και Ευόσμου τα έτη 1995-96 και 1996-97

Δημοτικά Σχολεία	1 ^ο	2 ^ο	3 ^ο	4 ^ο	5 ^ο	6 ^ο	7 ^ο	8 ^ο	9 ^ο	10 ^ο	11 ^ο	12 ^ο	13 ^ο
Δ. Ελ.-Κορδελιού	37	58	64	35	16	40	57						
Δ. Ευόσμου	26	38	15	21	16	78	49	10	27	25	10	18	9

Πίνακας 2. Σύνολο μαθητών του Δημοτικού σχολείου παλινοστούντων Θεσσαλονίκης, αριθμός μαθητών από την Γερμανία, την Αλβανία και την πρώην ΣΕ την περίοδο 1985-1995

Σχολικό έτος	1985-86	1986-87	1987-88	1988-89	1989-90	1990-91	1991-92	1992-93	1993-94	1994-95
Συν. μαθητών	98	139	94	93	106	100	105	140	92	120
Γερμανία	40	55	28	25	13	3	3	3		
Αλβανία						1	9	29	11	13
πρώην ΣΕ			4	12	37	65	76	100	81	105

Πίνακας 3. Σύνολο μαθητών του Γυμνασίου παλινοστούτων Θεσσαλονίκης, αριθμός μαθητών από την Γερμανία, την Αλβανία και την πρώην ΣΕ την περίοδο 1985-1997

Σχολικό έτος	1985-86	1986-87	1987-88	1988-89	1989-90	1990-91	1991-92	1992-93	1993-94	1994-95	1995-96	1996-97
Συν. μαθητών	112	201	143	116	173	263	229	272	305	265	270	260
Γερμανία	59	104	74	54	46	42	20	16	12	12	5	2
Αλβανία				8	8	8	21	24	24	36	45	40
πρώην ΣΕ	2			7	26	133	144	209	242	198	162	186

Πίνακας 4. Σύνολο μαθητών του Λυκείου παλινοστούτων Θεσσαλονίκης, αριθμός μαθητών από την Γερμανία, την Αλβανία και την πρώην ΣΕ την περίοδο 1989-1997

Σχολικό έτος	1989-90	1990-91	1991-92	1992-93	1993-94	1994-95	1995-96	1996-97
Συν. μαθητών	154	154	178	211	256	241	246	210
Γερμανία	80	63	49	37	36	11	17	16
Αλβανία		1	6	14	19	17	20	29
πρώην ΣΕ	1	15	43	73	147	153	162	143

Τους μαθητές του Δημοτικού μεταφέρουν από τις κατοικίες τους δύο σχολικά αυτοκίνητα, που εξυπηρετούν την ανατολική και την δυτική Θεσσαλονίκη. Το Γυμνάσιο εξυπηρετούν έξι σχολικά αυτοκίνητα, τα οποία μεταφέρουν μαθητές από τους Δ. Πυλαίας, Καλαμαριάς, Ελευθερίου-Κορδελιού, Ευόσμου, Πολίχνης και Σταυρούπολης (περιοχή Ηλιούπολης). Στο Λύκειο πέντε σχολικά εξυπηρετούν μαθητές από τους ίδιους Δήμους εκτός Ευόσμου.

Οι μαθητές από τις ανατολικές χώρες δεν είχαν επαφή με την ελληνική γλώσσα και τον ελλαδικό χώρο πριν την εγκατάστασή τους στην Ελλάδα, όπως είχαν τα παιδιά από τις άλλες χώρες· αυτή η έλλειψη επαφής πολλαπλασιάζει τα προβλήματα ένταξης. Οι περισσότεροι από τους γονείς δεν γνωρίζουν επαρκώς την νεοελληνική γλώσσα, ώστε να μπορούν να βοηθούν τα παιδιά τους στην προετοιμασία των σχολικών εργασιών. Επί πλέον, οι γονείς δεν έχουν χρόνο, λόγω των πολλών προβλημάτων εργασίας που αντιμετωπίζουν.

Στο σχολείο δεν φοιτούν πλέον δίγλωσσοι μαθητές, αλλά πολύγλωσσοι, οι οποίοι στην πλειονότητά τους είναι γνώστες της ρωσικής γλώσσας. Ο νόμος δεν προβλέπει την ρωσική ως ξένη γλώσσα. Οι ρωσόφωνοι εκπαιδευτικοί ήταν ελάχιστοι τα πρώτα χρόνια λειτουργίας του σχολείου, ενώ οι μαθητές που είχαν μεγάλη αδυναμία επικοινωνίας στην νεοελληνική γλώσσα ήταν πολλοί. Στο Δημοτικό το μεγαλύτερο πρόβλημα είναι ότι παιδιά με διαφορετική ικανότητα επικοινωνίας στην νεοελληνική εντάσσονται στην ίδια τάξη. Στο Γυμνάσιο λειτουργούν για κάθε τάξη, ανάλογα με τις ανάγκες, ένα ή δύο τμήματα αρχαρίων στην νεοελληνική γλώσσα. Στο Λύκειο λειτουργεί στην Πρώτη τάξη τμήμα αρχαρίων στην νεοελληνική γλώσσα. Την δεκαετία του 1990 το σχολείο πλακισώθηκε από επαρκή αριθμό ρωσόφωνων εκπαιδευτικών. Η γλωσσομάθεια, όμως, των εκπαιδευτικών δεν επιλύει όλα τα προβλήματα μιας πολύγλωσσης τάξης, όπου ομιλούνται περισσότερες των τεσσάρων γλωσσών [19]. Οι εκπαιδευτικοί αναγκάζονται να επιλύουν μόνοι τους τα εκπαιδευτικά προβλήματα [20]. Ειδικότερα, στο Δημοτικό διδάσκονται κυρίως η ελληνική γλώσσα και τα μαθηματικά. Η τήρηση του αναλυτικού προγράμματος είναι εξαιρετικά δύσκολη για τα υπόλοιπα μαθήματα. Με πρωτοβουλία των εκπαιδευτικών του Δημοτικού σχολείου τα απογεύματα διδάσκουν ελληνική γλώσσα σε εκπαιδευτικούς παλινοστούντες, οι οποίοι το πρωί τους βοηθούν στην διδασκαλία άλλων μαθημάτων, επικοινωνώντας με τα παιδιά στα ρωσικά. Στο Γυμνάσιο οι εκπαιδευτικοί, με δική τους πρωτοβουλία, έχουν κάνει περιλήψεις των μαθημάτων στην αλβανική και ρωσική γλώσσα. Το μάθημα της ελληνικής γλώσσας στο Γυμνάσιο και στο Λύκειο δεν περιορίζεται στην προώθηση της ικανότητας επικοινωνίας των μαθητών στην νεοελληνική γλώσσα, αλλά περιλαμβάνει εισηγήσεις για την ιστορία της νεοελληνικής διασποράς, για την ελληνική και τοπική ιστορία, για την ιστορία και τον πολιτισμό των χωρών προέλευσης. Επίσης πραγματοποιούνται επισκέψεις σε εργασιακούς χώρους, σε μνημεία, αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία, εκθέσεις φωτογραφίας και ζωγραφικής και παρακολούθηση πολιτιστικών εκδηλώσεων. Παρά την προσπάθεια, εξακολουθεί να αποτελεί ανάγκη και για τις τρεις βαθμίδες του σχολείου η βελτίωση του υπάρχοντος υλικού και η παραγωγή νέου για την διδασκαλία της

ελληνικής γλώσσας.

Το πρόβλημα που χαρακτηρίζει το σχολείο παλινοστούντων και στις τρεις βαθμίδες του είναι η επιβεβλημένη από το ΥΠΕΠΘ εφαρμογή ενός αναλυτικού προγράμματος που εξυπηρετεί ένα εθνικό σύστημα παιδείας σε ένα πολυπολιτισμικό, διαπολιτισμικό και πολύγλωσσο σχολείο. Παρά το ότι εξ' ορισμού υπάρχει η αποδοχή της πολυπολιτισμικότητας, η διαπολιτισμική παιδεία δεν ενισχύεται και δεν υπάρχει δυνατότητα ευελιξίας στο πρόγραμμα, ώστε να ενισχύονται οι ομιλούμενες γλώσσες, όπως η ρωσική. Η διδασκαλία της ρωσικής είναι εφικτή, λόγω του υπάρχοντος ρωσόφωνου εκπαιδευτικού προσωπικού, και θα ενίσχυε την αυτοεκτίμηση των παιδιών που αισθάνονται ως κοινωνική μειονεξία την ικανότητα επικοινωνίας στην ρωσική λόγω και της προκατάληψης που βίωσαν οι μαθητές του Γυμνασίου και του Λυκείου τα δύο τελευταία χρόνια. Μεταξύ 15-25 Οκτωβρίου 1996 έγινε κατάληψη του κτιριακού συγκροτήματος από τους μαθητές των συστεγαζομένων σχολείων για να απομακρυνθεί από εκεί το Γυμνάσιο και το Λύκειο παλινοστούντων. Υπάρχει πρόταση για την λειτουργία “εκπαιδευτικού κέντρου του ελληνισμού”, όπου θα στεγάζεται το σχολείο παλινοστούντων και συνεδριακοί χώροι [21].

Το σχολείο παλινοστούντων από το σχολικό έτος 1995-96 χαρακτηρίστηκε ως διαπολιτισμικό. Μπορεί να εφαρμόζει πιλοτικά προγράμματα που αφορούν στην διδασκαλία της γλώσσας και του πολιτισμού της χώρας προέλευσης, ανταλλαγές μαθητών κλπ. Το Γυμνάσιο έχει ήδη αρχίσει να εφαρμόζει προγράμματα ανταλλαγών μεταξύ σχολείων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αδελφοποίηση έχει γίνει με σχολείο της Γερμανίας.

Από το σχολικό έτος 1995-96, με απόφαση του Υπουργού Παιδείας, άρχισαν να εγγράφονται και αλλοδαποί μαθητές. Η απόφαση αυτή όξυνε τα προβλήματα λειτουργίας, γιατί αυξήθηκε ο αριθμός των παιδιών που, μη γνωρίζοντας την ελληνική γλώσσα, διακόπτουν την φοίτηση στο μέσον του σχολικού έτους για να επιστρέψουν στις πατρίδες τους, ενώ έχουν στερήσει την δυνατότητα εγγραφής, κυρίως στο Δημοτικό, παιδιών των οποίων οι οικογένειες έχουν μόνιμα εγκατασταθεί στην Ελλάδα. Στο δημοτικό σχολείο από το σχολικό έτος 1996-97 οι μισοί μαθητές είναι αλλοδαποί. Στο σχολείο παλινοστούντων τα παιδιά ακολουθούν πορεία που τους προετοιμάζει για την εισαγωγή στο Πανεπιστήμιο, βάσει των ευεργετικών διατάξεων των νόμων που ισχύουν για τους Ομογενείς.

1.2.2. Κέντρα συμβουλευτικών υπηρεσιών - Υπηρεσίες εξυπηρέτησης

Στους Δήμους λειτουργούν κέντρα συμβουλευτικών υπηρεσιών, τα οποία παρέχουν νομική υποστήριξη, μαθήματα νεοελληνικής γλώσσας, επαγγελματικό προσανατολισμό και ενημέρωση για τον τρόπο λειτουργίας των θεσμών του ελληνικού κράτους. Στον Δ. Ελευθερίου-Κορδελιού λειτουργεί κέντρο ποντιακής οικογένειας. Οι υπηρεσίες αυτές εξυπηρετούν, γιατί βρίσκονται στον τόπο κατοικίας των Ομογενών, αλλά δεν χαρακτηρίζονται

από συντονισμό ενεργειών και μακροπρόθεσμο σχεδιασμό.

Στην ευρύτερη περιοχή της Θεσσαλονίκης υπάρχουν δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς που παρέχουν αποτελεσματική βοήθεια όσον αφορά στην μετάφραση και συμπλήρωση των απαραίτητων δικαιολογητικών για την απολαβή των παρεχόμενων εξυπηρετήσεων από το ελληνικό κράτος. Το ΕΙΥΑΠΟΕ έχει ειδικευμένο προσωπικό, το οποίο εξυπηρετεί και καθοδηγεί τους Ομογενείς. Οι Ομογενείς εξυπηρετούνται στην διευθέτηση εγγράφων, πιστοποιητικών και υποθέσεων τους από υπηρεσίες, όπως η Γενική Γραμματεία Παλινοστούτων Ομογενών του Υπουργείου Μακεδονίας-Θράκης, η ΝΕΣΠΟ [22], η Εκκλησία [23] και οι ποντιακοί σύλλογοι.

1.2.3. Εθνικό Ίδρυμα Υποδοχής και Αποκατάστασης Αποδήμων και Παλινοστούτων Ομογενών Ελλήνων (ΕΙΥΑΠΟΕ)[24]

Το ΕΙΥΑΠΟΕ ιδρύθηκε το 1990 ως Εθνικό Ίδρυμα Υποδοχής και Αποκατάστασης Παλινοστούτων Ομογενών Ελλήνων [25]. Η λειτουργία του άρχισε την 1η Ιανουαρίου 1991. Χαρακτηρίστηκε *κοινωνικός ιδρυμα ιδιωτικού δικαίου*, εποπτευόμενο από τον Υπουργό Εξωτερικών. Σκοπός του ήταν η υποδοχή και κοινωνική ένταξη των Ομογενών από τα κράτη της ανατολικής Ευρώπης. Οι Έλληνες της πρώην ΣΕ, ποντιακής καταγωγής στην πλειοψηφία, είχαν αρχίσει να εγκαθίστανται στην Ελλάδα από το 1988. Χαρακτηρίστηκαν *παλινοστούτες* και άρχισαν να εντάσσονται στο πρόγραμμα του ΕΙΥΑΠΟΕ. Όμως, από την Πρωτοχρονιά του 1991, όταν άνοιξαν τα σύνορα Ελλάδας-Αλβανίας, χιλιάδες Αλβανοί φυγάδες κατέφυγαν στον ελλαδικό χώρο. Τότε το Ίδρυμα απέκτησε και αρμοδιότητες για την υποδοχή και υποστήριξη αποδήμων Ομογενών, όπως χαρακτηρίστηκαν οι Βορειοηπειρώτες [26]. Παράλληλα με την κύρια αποστολή του ανέλαβε την περίθαλψη των Βορειοηπειρωτών και άλλων Αλβανών πολιτών στους βόρειους κυρίως Νομούς της χώρας [27], την αποστολή και διανομή ελληνικής και κοινοτικής ανθρωπιστικής βοήθειας στην Αλβανία και την ανάπτυξη προγράμματος βοήθειας προς την Αλβανία. Στην συνέχεια το Ίδρυμα εξελίχθηκε σε φορέα παροχής βοήθειας στους Έλληνες της πρώην ΣΕ [28]. Σήμερα οι δραστηριότητες του ΕΙΥΑΠΟΕ αφορούν στο πρόγραμμα Παλινοστούτων, στο πρόγραμμα Αλβανίας και στο πρόγραμμα στήριξης Ομογενών στις Δημοκρατίες της Κοινοπολιτείας Ανεξάρτητων Κρατών (ΚΑΚ).

Το ΕΙΥΑΠΟΕ είναι διοικητικά αποκεντρωμένο σε τρεις επιθεωρήσεις, η κάθε μία των οποίων έχει την ευθύνη λειτουργίας Διευθύνσεων Νομών. Λειτουργούν η Επιθεώρηση Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης με έδρα την Κομοτηνή και αρμοδιότητα στους Νομούς Έβρου, Ροδόπης, Ξάνθης και Καβάλας, η Επιθεώρηση Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας με έδρα την Θεσσαλονίκη και αρμοδιότητα στους Νομούς Θεσσαλονίκης, Ημαθίας Φλώρινας και Τρικάλων, και η Επιθεώρηση Ηπείρου με έδρα τα Ιωάννινα και αρμοδιότητα στους Νομούς Ιωαννίνων, Πρέβεζας και Καστοριάς.

Το ΕΙΥΑΠΟΕ λειτουργεί εγκαταστάσεις, όπως προσωρινά κέντρα φιλοξενίας,

για ολιγοήμερη πρώτη διαμονή και οικισμούς υποδοχής για εξαμήνη παραμονή και προετοιμασία για κοινωνική ένταξη. Ακολουθεί η προώθηση της απασχόλησης, η οποία γίνεται κυρίως μέσω κοινοτικών προγραμμάτων [29]. Όσον αφορά στην στέγαση, προωθείται η παραμονή σε ενοικιαζόμενες κατοικίες με κάλυψη του ενοικίου από το ΕΙΥΑΠΟΕ και, παράλληλα, καταβάλλεται προσπάθεια για την δημιουργία υποδομής για μόνιμη εγκατάσταση κυρίως στην Θράκη [30] με αγορά κατοικιών και ανέγερση οικισμών. Η παραχώρηση των κατοικιών στους Ομογενείς γίνεται με χρησιδάνειο. Από τον Ιανουάριο του 1991 μέχρι τον Φεβρουάριο του 1997 εντάχθηκαν στο πρόγραμμα παλινοστούτων 19.857 άτομα. Από αυτά 17.773 εγκαταστάθηκαν στην Θράκη. Η Επιθεώρηση Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας παρέχει στην Θεσσαλονίκη σε 17 άτομα τέσσερις ενοικιαζόμενες κατοικίες. Στον Νομό Φλώρινας παρέχει σε 362 άτομα 78 ενοικιαζόμενες κατοικίες. Στον Νομό Ημαθίας διαμένουν 339 άτομα στο προσωρινό κέντρο φιλοξενίας Νάουσας και σε 97 ενοικιαζόμενες κατοικίες. Στον Νομό Τρικάλων λειτουργεί ο οικισμός υποδοχής Φαρκαδώνας, στον οποίο φιλοξενούνται 326 άτομα.

Στον Νομό Θεσσαλονίκης λειτούργησε μεταξύ 16.05.91-19.03.96 κέντρο φιλοξενίας στα Λαγκαδίκια, δυναμικότητας 350 ατόμων. Το κέντρο φιλοξένησε συνολικά 1.835 άτομα. Από αυτά 1.128 προωθήθηκαν και εγκαταστάθηκαν στην Θράκη και 396 διέκοψαν το πρόγραμμα. Στους Ομογενείς παρέχονταν στέγη, διατροφή, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, μαθήματα ελληνικής γλώσσας και βοήθεια στην επίλυση κοινωνικών προβλημάτων.

Παρά τον σχεδιασμό για παραμονή στο κέντρο 15-30 ημερών, πολλοί φιλοξενούμενοι παρέμειναν χρόνια και ήδη μετά την πάροδο του πρώτου εξαμήνου αντιδρούσαν στην μετακίνησή τους στην Θράκη. Το κλείσιμο του κέντρου φιλοξενίας κρίθηκε αναγκαίο, γιατί ήταν αδύνατη η παροχή μόνιμης στέγης στον Νομό Θεσσαλονίκης, βάσει του νόμου ίδρυσης και του τρόπου λειτουργίας του ΕΙΥΑΠΟΕ. Το 1997 παραμένουν στον Νομό τέσσερις οικογένειες που αριθμούν 17 άτομα, σε τέσσερις ενοικιαζόμενες από το ΕΙΥΑΠΟΕ κατοικίες, λόγω της αδυναμίας μετακίνησης μελών των οικογενειών με σοβαρά προβλήματα υγείας.

Το γραφείο της Διεύθυνσης Νομού Θεσσαλονίκης διαθέτει γραφείο ενημέρωσης στον σιδηροδρομικό σταθμό, το οποίο ενημερώνει και εγγράφει στο πρόγραμμα παλινοστούτων, εφόσον το επιθυμούν, όσους εισέρχονται στο ελληνικό έδαφος σιδηροδρομικώς ή οδικώς. Από το γραφείο της Θεσσαλονίκης υποστηρίχθηκαν μεταξύ 1991-1997 5.075 Ομογενείς. Από αυτούς εντάχθηκαν στο πρόγραμμα παλινοστούτων οι 2.456. Το γραφείο Θεσσαλονίκης έχει σήμερα ειδικευμένο προσωπικό, το οποίο φροντίζει για την μετάφραση και προώθηση των δικαιολογητικών των Ομογενών στους αρμόδιους φορείς και, γενικά, για την διεκπεραίωσή τους. Επίσης δίνει όλες τις χρήσιμες πληροφορίες για υπηρεσίες και φορείς.

1.2.4. Σύλλογοι παλιννοστούντων

Οι ποντιακοί σύλλογοι από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 πρόσθεσαν στις δραστηριότητές τους μορφές δράσης για την εξυπηρέτηση των Ομογενών από την πρώην ΣΕ, όπως πληροφόρηση για ζητήματα εργασίας, στέγασης, αναγνώρισης τίτλων σπουδών κ.α. Παράλληλα, λόγω της κακής οικονομικής κατάστασης των Ομογενών, προέβησαν και στην διανομή τροφίμων με χορηγούς συνήθως δημόσιους οργανισμούς.

Λίγοι Ομογενείς έγιναν μέλη συλλόγων, παρά το γεγονός ότι οι σύλλογοι τους δέχονταν ως μέλη χωρίς συνδρομή, αποδεχόμενοι την οικονομική τους κατάσταση. Από το 1990 άρχισαν να ιδρύουν δικούς τους συλλόγους. Στην Θεσσαλονίκη λειτουργούν ως Ομοσπονδίες δύο φορείς, άτυπα η “Πανελλήνια Ένωση Συλλόγων Προσφύγων από την πρώην ΕΣΣΔ” από το 1993 και, βάσει καταστατικού, η “Πανελλήνια Ομοσπονδία Σωματείων των Ελληνοποντίων Παλιννοστούντων από την πρώην ΕΣΣΔ” (ΠΟΣΕΠ) από το 1996. Η ΠΟΣΕΠ έχει μέλη είκοσι συλλόγους από όλον τον ελλαδικό χώρο.

Βιβλιογραφικές Σημειώσεις

1. Οι πληροφορίες για τους παράγοντες που συμβάλλουν στον κοινωνικό αποκλεισμό των Ομογενών προέρχονται από συνεντεύξεις της Μ. Βεργέτη με εκπροσώπους των ποντιακών συλλόγων των Δ. Ελευθερίου-Κορδελιού, Ευόσμου, Πολίχνης και Σταυρούπολης το 1996, με εκπροσώπους των ομοσπονδιών συλλόγων παλιννοστούντων, με εκπαιδευτικούς του δημοτικού, γυμνασίου και λυκείου παλιννοστούντων στην Θεσσαλονίκη και με εκπαιδευτικούς των διευθύνσεων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης Θεσσαλονίκης το 1997. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στην εισήγηση της Ζαφειρούλας Καγκαλίδου με τίτλο “**Σχολείο παλιννοστούντων Θεσσαλονίκης: Εμπειρίες και προοπτικές**”, στο επιστημονικό συμπόσιο με θέμα “**Το πρόβλημα της εκπαίδευσης των Ελληνοποντίων και η οργανική ένταξή τους στην ελληνική κοινωνία**” που διοργάνωσαν στην Αλεξανδρούπολη τα Παιδαγωγικά Τμήματα του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης στις 7-8 Φεβρουαρίου 1997.
2. Οι πρόσφυγες πολέμου προέρχονται κυρίως από την Αμπχαζία. Το 1992 σημειώθηκαν πολεμικές αναμετρήσεις μεταξύ Γεωργιανών και Αμπχαζίων στην Αυτόνομη Δημοκρατία της Αμπχαζίας στην Γεωργία. Το 1993, με εντολή του Υπουργείου Εξωτερικών, οργανώθηκε η διάσωση 1.523 Ελλήνων προσφύγων από την πόλη Σοχούμ και η μεταφορά τους στην Ελλάδα. Τον Αύγουστο του 1993 μεταφέρθηκαν με πλοίο από το πολιορκούμενο από τις στρατιωτικές δυνάμεις των Αμπχαζίων Σοχούμ 1.013 άτομα. Η πλειονότητα του υπόλοιπου ελληνικού πληθυσμού της πόλης είχε καταφύγει στην πρωτεύουσα της Γεωργίας Τυφλίδα και στην πόλη Σότσι της νότιας Ρωσίας. Τον Σεπτέμβριο του 1993 μεταφέρθηκαν με αεροσκάφος από την Τυφλίδα 168 άτομα και από το Σότσι 170. Τον Νοέμβριο του 1994 μεταφέρθηκαν από την Τυφλίδα 165 άτομα, ενώ τον

Μάρτιο του 1995 μεταφέρθηκαν με λεωφορείο επίσης από την Τυφλίδα 7 άτομα. Οι Ομογενείς αυτοί εντάχθηκαν κατά 80% στο πρόγραμμα παλιννοστούντων του *Εθνικού Ιδρύματος Αποκατάστασης Αποδήμων και Παλιννοστούντων Ομογενών Ελλήνων*. Βλ. ΕΙΥΑΠΟΕ, 1996, *Έκθεση πεπραγμένων 1991-1995*, Αθήνα, σελ. 114-115.

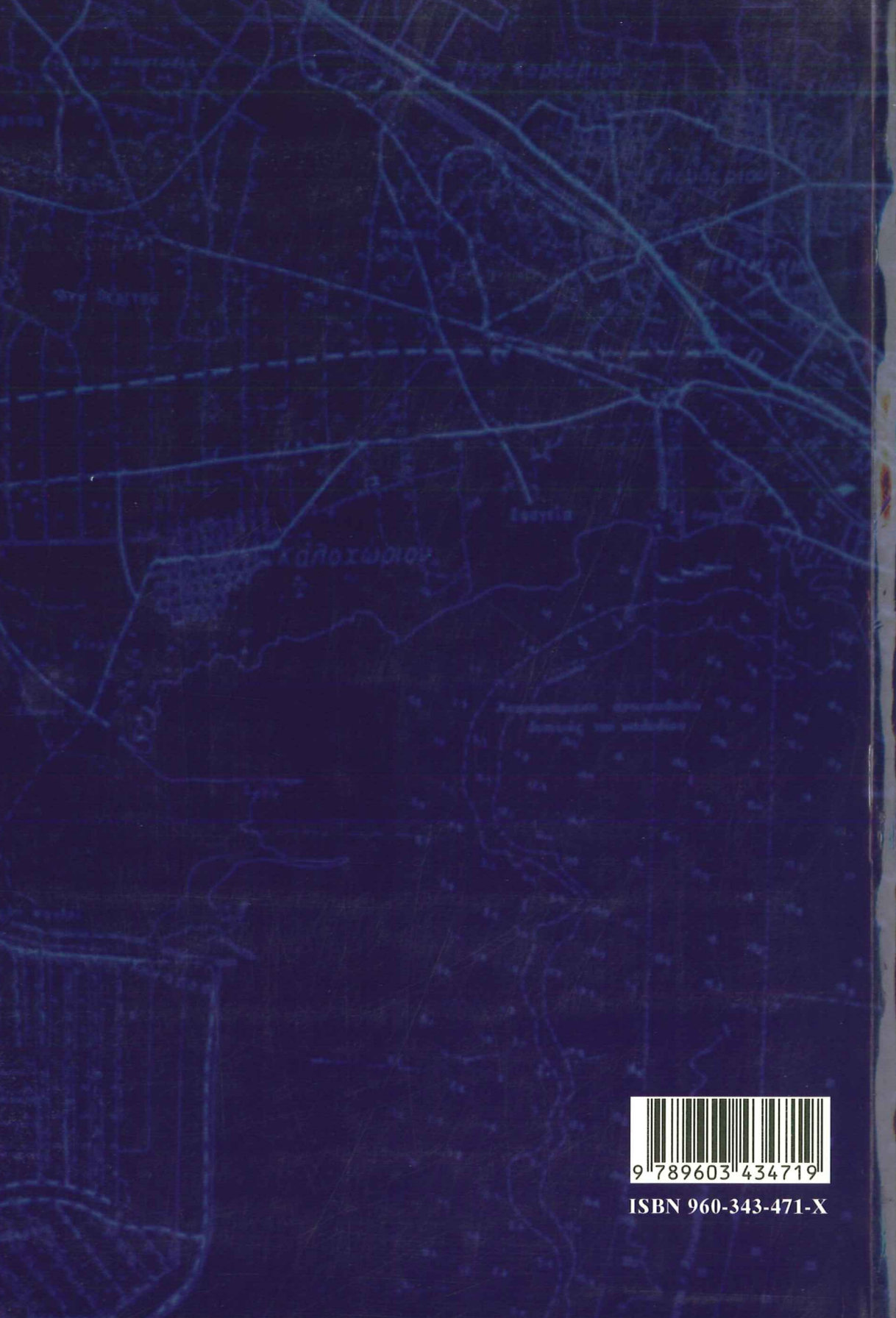
3. Βλ. Ν. 1893/90 ΦΕΚ τ. Α 106/16.08.90, όπου ορίζονται η σύσταση *Ιδρύματος Παλιννοστούντων Ομογενών* (άρθρο 8) και η *Γραμματεία Παλιννοστούντων Ομογενών* ως ιδιαίτερη οργανική μονάδα του Υπουργείου Μακεδονίας-Θράκης (άρθρο 9). Οι Ομογενείς από την πρώην ΣΕ χαρακτηρίζονται από το νομικό πλαίσιο ως παλιννοστούντες. Ο όρος έχει δεχθεί αρνητική κριτική.
4. Οι Ομογενείς από την Αμπχαζία έχουν την ιδιότητα του πρόσφυγα, γιατί “Σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου ΙΑ’ παρ. 2 εδ. 1 της Σύμβασης της Γενεύης, όπως τροποποιήθηκε με το Πρωτόκολλο της Ν. Υόρκης, πρόσφυγας θεωρείται κάθε πρόσωπο το οποίο συνεπεία δικαιολογημένου φόβου διώξης λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξης ή πολιτικών πεποιθήσεων βρίσκεται έξω από την χώρα της οποίας είναι υπήκοος και δεν δύναται ή, λόγω του φόβου αυτού, δεν επιθυμεί να απολαύσει την προστασία της χώρας αυτής, ή εάν δεν έχει υπηκοότητα και βρίσκεται έξω από την χώρα της προηγούμενης συνήθους διαμονής του δεν δύναται ή, λόγω του φόβου αυτού, δεν επιθυμεί να επιστρέψει σε αυτήν.” Ζωή Παπασιάπη-Πασιά, 1994, **“Τα οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα των πολιτικών προσφύγων”**, *Επιστημονική Επετηρίδα ΔΣΘ* 1994, σελ. 189. Αναφορά από ΕΙΥΑΠΟΕ, **Το νομικό καθεστώς των παλιννοστούντων**, Αθήνα, σελ. 19.
5. Αυτό αφορά ειδικότητες κυρίως μηχανικών, οι οποίες δεν είναι ζητούμενες ή εύκολα αξιοποιήσιμες στην ελληνική αγορά εργασίας, όπως π.χ. μηχανικοί ειδικοί για αρδευτικά έργα.
6. Στους Πόντιους που έρχονται στην Ελλάδα για μόνιμη εγκατάσταση (έχουν δηλαδή την παρεχόμενη από τις ελληνικές προξενικές αρχές στην πρώην ΣΕ “βίζα παλιννόστησης” και αδυνατούν να προσκομίσουν τα απαραίτητα δικαιολογητικά που προβλέπονται για την εγγραφή τους στα μητρώα αρρένων, δημοτολόγια και ληξιαρχικά βιβλία, “επιτρέπεται να γίνεται η εγγραφή τους σ’ αυτά κατά παρέκκλιση από κάθε γενική ή ειδική διάταξη βάσει των στοιχείων που αποδεικνύονται από το διαβατήριο (...)” ΕΙΥΑΠΟΕ, **Το νομικό καθεστώς ...**, ο.π., σελ. 33.
7. Το κείμενο αναφέρεται στον πληθυσμό των 80.000 περίπου Βορειοηπειρωτών που έχουν εγκατασταθεί μόνιμα στην Ελλάδα. Δεν αφορά στον μετακινούμενο πληθυσμό των 100.000 περίπου ατόμων που εργάζονται εποχιακά στην Ελλάδα. Η Υπηρεσία Αλλοδαπών χορηγεί βεβαίωση για την ιδιότητα Ομογενούς από την Βόρειο Ήπειρο Βλ. ΕΙΥΑΠΟΕ, **Το νομικό καθεστώς ...**, ο.π., σελ. 123.
8. Τις πληροφορίες έδωσαν ο Διευθυντής του Δημοτικού Σχολείου παλιννοστούντων κ. Αβραάμ Αβραμίδης και οι εκπαιδευτικοί κ.κ. Σωτήρης Μαρκάδας και Στάθης Ταξίδης, ο Γυμνασιάρχης του Γυμνασίου

παλιννοστούτων κ. Λοΐζος Λοΐζου και η εκπαιδευτικός κ. Ζαφειρούλα Καγκαλίδου, η Υποδιευθύντρια του Λυκείου παλιννοστούτων κ. Γεωργία Νικέξη, η εκπαιδευτικός της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης Β΄ Διεύθυνσης Νομού Θεσσαλονίκης κ. Βιργινία Τσογγου και η εκπαιδευτικός της δευτεροβάθμιας της ίδιας Διεύθυνσης κ. Κεσικινίδου.

9. Βλ. ΕΙΥΑΠΟΕ, **Το νομικό καθεστώς ...**, ο.π., σελ. 45-47.
10. Σχετικός Νόμος 1894/90 (ΦΕΚ τ. Α 110/27.08.90). Βλ. ΕΙΥΑΠΟΕ, **Το νομικό καθεστώς ...**, ο.π., σελ. 45, 205.
11. ΥΑ Φ2/378/Γ1/1124/8.12.94 (ΦΕΚ 930 τ. Β/14.12.94). Βλ. ΕΙΥΑΠΟΕ, **Το νομικό καθεστώς ...**, ο.π., σελ. 45, 200-204.
12. Ο Ν. 1865/1989 (ΦΕΚ τ. Α 210/28.09.89) ορίζει την ίδρυση και λειτουργία σχολείων παλιννοστούτων. Ο τρόπος λειτουργίας των σχολείων αυτών ορίζεται με προεδρικά διατάγματα. Βλ. ΕΙΥΑΠΟΕ, **Το νομικό καθεστώς ...**, ο.π., σελ. 199.
13. Βλ. Ζ. Καγκαλίδου, ο.π.
14. Ν. 435/1984. Αναφορά από Ζ. Καγκαλίδου, ο.π.
15. Ν. 369/1985 ΦΕΚ 131/22.07.85. Αναφορά από Ζ. Καγκαλίδου, ο.π.
16. Το κτίριο βρίσκεται σε χώρο του Δ. Θεσσαλονίκης, επί των οδών Καπάτου και Κολονιάρη, κοντά στον σιδηροδρομικό σταθμό.
17. Το κτίριο βρίσκεται σε χώρο του Δ. Θεσσαλονίκης, επί των οδών Αποστόλου Παύλου και Ολυμπιάδος, στο κέντρο της πόλης.
18. Μαρτυρίες πρώην μαθητών του Γυμνασίου παλιννοστούτων, κατοίκων Πολίχνης, οι οποίοι θεωρήθηκαν ικανοί να παρακολουθήσουν το Γυμνάσιο της πατρίδας τους. Η αδυναμία γραφής στην νεοελληνική και ένταξης σε ένα σχολείο όπου αντιμετώπιζαν καθημερινά το ευδιάκριτο της διαφορετικότητάς τους, τους οδήγησε στην εγκατάλειψη των σπουδών τους.
19. Σε τμήματα αρχαρίων του Γυμνασίου παλιννοστούτων Θεσσαλονίκης φοιτούσαν το 1997 παιδιά από την Γεωργία, Ρωσία, Αρμενία, Αλβανία, Γερμανία, Αγγλία, Αυστραλία.
20. Στην καλή λειτουργία του σχολείου συνέβαλαν σημαντικά τα πρώτα χρόνια το Σχολείο της Νέας Ελληνικής του ΑΠΘ και ο τότε Διευθυντής του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών του Ιδρύματος Μανώλη Τριανταφυλλίδη, αείμνηστος Βασίλης Φόρης.
21. Σύμφωνα με τον Διευθυντή του Δημοτικού σχολείου κ. Αβραάμ Αβραμίδη, έχει αρχίσει ήδη η προσπάθεια συνεργασίας με την τοπική αυτοδιοίκηση (Δ. Συκεών και Πολίχνης) για την εύρεση του κατάλληλου οικοπέδου.
22. Η ΝΕΣΠΟ φροντίζει και για θέματα εγκατάστασης και στέγασης. Όπως αναφέρεται στον **Οδηγό κοινωνικών υπηρεσιών και φορέων Θεσσαλονίκης για τους παλιννοστούτες Ομογενείς** (Θεσσαλονίκη: Εκδ. Εθνικού Οργανισμού Πρόνοιας, 1996), σελ 3 "η ΝΕΣΠΟ φροντίζει και για την εγκατάσταση-στέγαση των Ελληνοποντίων. Ήδη 5-6 Κοινότητες του Νομού έχουν αποδεχθεί σχετική αίτηση-πρόταση για δημιουργία οικισμού Ελληνοποντίων στα διοικητικά όριά τους".
23. Η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος σύμφωνα με την από 14.06.84 απόφασή της έχει δημιουργήσει Οργανισμό λειτουργίας Κέντρου

συμπαράστασας παλιννοστούντων μεταναστών ως Υπηρεσία του Γραφείου Αλληλοβοήθειας της Συνοδικής Επιτροπής επί των Διορθόδοξων και Διαχριστιανικών Σχέσεων. Βλ. ΕΙΥΑΠΟΕ, **Το νομικό καθεστώς ...**, ο.π., σελ. 189.

24. Οι πληροφορίες για το ΕΙΥΑΠΟΕ προέρχονται από συνέντευξη της Μαρίας Βεργέτη με τον αναπληρωτή Επιθεωρητή της Επιθεώρησης Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας κ. Βασίλειο Ταρνανίδη το 1997, και από τις εκδόσεις του ΕΙΥΑΠΟΕ, **Το νομικό καθεστώς ...**, ο.π., και **Έκθεση πεπραγμένων 1991-1995** ο.π.
25. Βλ. Άρθρο 8 του ν. 1893/90 (ΦΕΚ τ. Α' 106/16.08.1990). Βλ. ΕΙΥΑΠΟΕ, **Το νομικό καθεστώς ...**, ο.π., σελ. 161.
26. Σύμφωνα με το άρθρο 32 του ν. 2080/92 το "ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ ΟΜΟΓΕΝΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ (άρθρο 51 του ν. 1947/91) μετονομάζεται σε ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΑΠΟΔΗΜΩΝ ΚΑΙ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ ΟΜΟΓΕΝΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ", ΕΙΥΑΠΟΕ, **Το νομικό καθεστώς ...**, ο.π., σελ. 161.
27. Είναι χαρακτηριστικό ότι από τον Φεβρουάριο μέχρι τον Ιούλιο 1991 το ΕΙΥΑΠΟΕ είχε φιλοξενήσει σε κέντρα προσωρινής διαμονής 24.373 φυγάδες από την Αλβανία, από τους οποίους 15.532 ομογενείς και 8.841 αλλογενείς. Βλ. ΕΙΥΑΠΟΕ, **Έκθεση πεπραγμένων 1991-1995**, ο.π., σελ. 105.
28. Τα άρθρα 51 του Ν. 1947/91 και 32 του Ν. 2080/92 επεξέτειναν τις αρμοδιότητες του ΕΙΥΑΠΟΕ και στην υλοποίηση ειδικών προγραμμάτων για τους Ομογενείς εκτός Ελλάδας.
29. Στο πλαίσιο του προγράμματος επαγγελματικής αποκατάστασης έχουν επιδοτηθεί 411 "παλιννοστούντες" με 42.000.000 δρχ. στον πρωτογενή τομέα και 196 με 145.000.000 δρχ. στον δευτερογενή, με στόχο την δημιουργία μικρών επιχειρήσεων. Βλ. ΕΙΥΑΠΟΕ, **Το νομικό καθεστώς ...**, ο.π., σελ. 25.
30. Το πρόγραμμα παλιννοστούντων κατ' αρχήν αφορούσε μόνιμη εγκατάσταση αποκλειστικά στην Θράκη. Από το 1996 μόνιμη εγκατάσταση πραγματοποιείται και στους Νομούς Τρικάλων, Ημαθίας και Φλώρινας.

9 789603 434719

ISBN 960-343-471-X